LITERATURA ARTS INFORMACIO

PONT BLAU

Nº 11

SETEMBRE
1 9 5 3

S U M A R I

	Pàgs.
Senyora Farreny, oli, per ANTONI FARRENY . . .	Portada
EDITORIAL.	197
Hipòtesi sobre el Tirant, per JOAN FUSTER . . .	198
La galeria dels somnis, per DOMÈNEC GUANSÉ . .	201
L'aroma, per J. ROURE-TORENT	207
El meu cant a la Pàtria, per JOSEP M. MURIÀ . .	209
Cinc Poemes, per MANUEL DURAN	210
L'Odisseu d'Agustí Bartra, per PERE CALDERS . .	212
Mort d'un guerrer, per RAFAEL TASIS	214
INFORMACIÓ	
Notes dels Països de Llengua Catalana: De Barcelona, per MAURICI SERRAHIMA	220
Lletres: Jocs Florals de la Llengua Catalana; Crítica de llibres, per ANNA MURIÀ i J. F.; *Teatre Català a Mèxic*	222
Arts plàstiques: Tarragó i Giménez Botey triomfen, per J. S. V.; *Vallmitjana*	229
La Conferència Nacional Catalana	231
Diverses.	232

Subscripció: Semestre, $ 12.00
Un número, $ 2.50

En aquest Mèxic hospitalari i generós, on els escriptors catalans poden prosseguir la seva obra, hi ha milers de compatriotes nostres que un dia van lluitar per la llibertat; i van lluitar amb un entusiasme que va admirar el món. Si la sort no ens hagués estat adversa, pocs d'ells haurien vingut ací, perquè, compromesos en una obra patriòtica que havia de tornar als nostres països la grandesa perduda, estaven lligats a la terra. Es van trobar desarrelats. La necessitat imperiosa de refer les seves vides i el fet de trobar-se fora de l'ambient dels seus entusiasmes han induït alguns dels exiliats a desentendre's del compromís contret i a limitar-se a les activitats que exigeix el seu benestar material particular. A l'interior dels Països de Llengua Catalana les circumstàncies han fet que molts patriotes adoptessin — per altres raons, més dures i imponents — una actitud semblant. No se'ls en pot fer cap retret perquè sempre l'entusiasme persistent, que facilita els sacrificis i les renúncies, ha estat un sentiment de minories. Volem observar, només, que aqueixes minories subsisteixen; subsisteixen a l'exili i, encara més abrivades, a l'interior dels nostres països.

Molts dels lectors poden creure que l'observació és innecessària. No ho és per a tothom. Alguns amics ens han dit que avui, els homes, davant l'amenaça de perdre la seva llibertat i fins i tot la seva condició humana, renuncien a la lluita i es deixen dur per l'egoisme i els afanys purament materials; que la llibertat ja no té defensors... Aqueixos amics, que un dia van lluitar amb entusiasme per la llibertat, no s'adonen que són ells i no pas la humanitat qui ha canviat. Quan ells defensaven la llibertat, ho feien en els rengles d'una minoria que, en certs moments d'emoció popular, arribava a mobilitzar les multituds; i aquestes, passats aquells moments, vivien indiferents als neguits i les ambicions dels qui, de tant en tant, les mobilitzaven. Es probable que el fet d'haver-se format ideològicament en una època agitada, en què la mobilització popular era freqüent, arribés a fer creure a aqueixos amics — els quals, per altra banda, no solien sortir de l'ambient febril de la seva minoria — que l'entusiasme que ells sentien era universal. I avui, passats per la força de les circumstàncies a la majoria indiferent a les grans idees generoses, creuen que aqueixes idees han caducat i que l'entusiasme que engendren s'ha extingit... I ho creuen no solament dels catalans, sinó dels homes de tot el món.

Com que nosaltres tenim proves del contrari — cada dia ens n'arriben, en les formes més diverses, d'homes que són a l'exili i d'homes que són a les terres catalanes i dels qui, arreu del món, s'enfronten amb la tirania — sentim la necessitat de dir a aqueixos amics que s'equivoquen, que la llibertat que ells han renunciat a defensar té defensors tan entusiastes com ells van ser en altres temps; que és, encara, una necessitat vital per a molts, i que en això radica la nostra ferma esperança en un demà millor, esperança que sentim com a catalans i com a ciutadans del món.

HIPÒTESI SOBRE EL "TIRANT"

Per JOAN FUSTER

Aquests apunts del meu diari de lectures duen la data de 26 d'agost del 1952.

UNA IDEA que m'ha acompanyat, insistent, en aquesta nova lectura del *Tirant lo Blanc*, és la del possible paral·lel a establir entre els autors de la novel·la valenciana i el seu panegirista Cervantes. Pensava, naturalment, en alguna cosa ben distinta a les que estudien els tècnics en literatura comparada. Sembla que les poques o moltes ressonàncies del *Tirant* en el *Quijote* estan ja analitzades fins al màxim límit previsible. Es tractaria, doncs, d'una altra mena de confrontació, més àmplia, no tan referida als detalls. Posar en contrast l'actitud última — psicològica o cultural — que originà cada un d'aquells dos llibres fóra, si més no, una experiència curiosa. Les mateixes frases que el *Cura* del *Quijote* dedica a l'obra de Martorell i Galba donen ocasió a reflexionar sobre el punt inicial: la simpatia sentida per Cervantes al *Tirant lo Blanc*. La causa aparent d'aqueixa simpatia és la manca d'extravagància i del meravellós que caracteritza *Tirant* dins el gènere cavalleresc. Una altra causa, més profunda, és aquell seu to jocund, que fa escriure a l'escriptor castellà els dos coneguts elogis: *tesoro de contento* i *mina de pasatiempos*. Perquè, al meu veure, Cervantes no hi pondera l'humorisme — no és altra cosa — del *Tirant*, en tant que humorisme en si, sinó en tant que aplicat a un objecte: al món cavalleresc. Ès clar que l'afinitat de Cervantes amb Martorell i Galba és relativa. Intentaré, ara, precisar-la en allò que bonament puga.

Caldria, primer que res, situar Cervantes, d'una banda, i Martorell i Galba, de l'altra, en llur respectiva circumstància cultural. El *Tirant* i el *Quijote* s'encaren amb un mateix fet ètico-social, la cavalleria i el seu repertori de valors: però no des d'una mateixa convicció espiritual. Cervantes, en efecte, pertany al Renaixement, mentre que Joanot Martorell i Martí Joan de Galba estan incursos en l'Edat Mitjana: en la tardor de l'Edat Mitjana, si es vol. Es podria parlar del caràcter prerenaixentista del segle XV valencià, i també de les persistències medievals en l'ambient en què visqué Cervantes. No serà lícit, però, refiar-se'n. Si el medievalisme és idèntic en els dos casos, el Renaixement no. El Renaixement català, per desgràcia nostra, no passà d'un primer estadi italianitzant i de descoberta de l'Antiguitat clàssica. Precoç, esgota el seu cicle en la zona cortical, merament estètica, del gran moviment que començava. El Renaixement espanyol, més tardà, pogué rebre allò que de substantiu introdueix l'Humanime. Breu: el Renaixement espanyol conegué Erasme — encara que després l'hagués d'oblidar a la força —, amb els avantatges que això implicava. El *Tirant*, en conseqüència, solament es beneficia dels primers aires de llibertat: i la diferència de to entre ell i la literatura catalana anterior resulta massa patent per insistir-hi. Martorell i Galba no en posseeixen la consciència que cent anys més tard, en tindria Cervantes: consciència d'aquella llibertat i de les possibilitats que obri.

Per tot això — i per altres raons — Cervantes pogué ser, i fou, un esperit crític. La seua arma és la ironia. Una ironia més subtil i tot que la del mateix Erasme, per allò de la "tècnica de l'intel·lecte emmascarat" que hagué de practicar l'espanyol, segons Américo Castro. Joanot Martorell i Martí Joan de Galba, al seu costat, foren uns ingenus. L'atac al món cavalleresc, de la part de Cervantes, és obert, corrosiu, explícit: àdhuc amb una punta de ressentiment. Hi ha sarcasme, i per tant, intenció reformadora, propòsit transcendent. En el *Tirant*, en canvi, tot és gratuït. En certa manera, es mostra tan despietat amb la cavalleria i els valors medievals com el *Quijote;* però la seua burla es queda en humorisme, no arriba mai a la sàtira. Tant Martorell com Galba eren cavallers; el primer n'exercia la professió, i en tenim un ameníssim epistolari de quan desafià algun altre desvagat del seu estament. En llur novel·la, junt a trossos

d'exaltació de les virtuts cavalleresques — escrits, o plagiats, de bona fe —, veiem els mateixos cavallers, les dames, els personatges reials, en un escorç caricaturesc, igualment presentat de bona fe. Els dos escriptors valencians plasentegen amb la cavalleria amb aquella desimboltura ambigua que usen els sagristans amb les coses d'església, irreverent per familiaritat més que per escepticisme.

El fet que uns cavallers tinguen, en el segle XV, un concepte tan singular de la cavalleria deuria ser bastant greu, mirat des de l'angle medieval. Convindria destriar què hi ha, en l'humorisme del *Tirant*, de procedent del bon humor racial valencià — suposant, és clar, que aquest bon humor siga realment racial. Convindria, encara, veure què té de comú amb l'esperit de l'escola satírica valenciana — de Jaume Roig a Gazull —, contemporània de Martorell i Galba. Jo crec, provisionalment, que ben poc, en els dos casos. M'incline més a identificar en el *Tirant* un fenomen que, potser, no és exclusiu de la València quatrecentista: el trànsit del tipus de vida aristocràtic, en el sentit cortesà i cavalleresc de l'Edat Mitjana, a un tipus de vida nou, el modern, representat per la burgesia. (Empre el mot *burgesia* en una accepció sociològica, neutra, no socialista, polèmica.) És aqueix trànsit, com a fenomen peculiar de certa part de la societat d'aleshores, el que cal destacar. I m'ho confirma el que Cervantes, després, lloàs el *Tirant* perquè presentava els cavallers com a hòmens corrents: que menjaven, bevien, feien testament i es morien al llit. És a dir: a ell, burgés definitiu, li agradava trobar-hi l'heroi sense l'aurèola mítica, l'heroi a mitges, que ja no detentava, pel simple fet de ser cavaller, una sèrie de virtuts excepcionals, quasi sobrenaturals. El cavaller es converteix en ésser vulnerable; la casta escandalosament privilegiada s'incorpora al regne de la normalitat. I tot això en una novel·la de cavalleries — que, com a tal novel·la de cavalleries, era un petit frau.

Martorell i Galba no perden oportunitat, efectivament, d'enrolar llur nobles personatges en peripècies còmiques, o almenys vulgars. Tirant i els seus cavallers són, no hi ha dubte, gent estrènua; la Princesa i les dames de la cort, honrades — amb aquella honradesa sui generis de la novel·la cavalleresca. No desmereixen, en això ni en altres aspectes, al costat dels protagonistes de qualsevol altre llibre del gènere. Però els autors del *Tirant* semblen tenir interés a adornar els transfons èpic amb escenes de vodevil. En veritat — per dir-ho amb un clixé posterior —, Tirant es *també* un heroi vist pel seu ajuda de cambra. O per un company d'armes que no li guarda miraments. La seua mort, de resultes d'una pulmonia pescada passejant vora riu, és d'una mediocritat infeliç, si hom la mira des de la tradició cavalleresca. Que en tot açò hi ha una subterrània deliberació de buscar el contrast violent, ho prova, encara, que Galba — autor de l'última part del llibre — fa continuar la presència del *catalans* a l'imperi grec en la persona d'Hipòlit, el successor de Tirant, el qual esdevé irrisòriament emperador com a efecte d'*une histoire de cul*... L'abast d'aquesta burla és de bon tros més reduït que el de la cervantina. Cervantes es revolta contra tota una societat; els valencians comencen per no revoltar-se, i terminen per limitar el camp de llur burla a l'espectacle cavalleresc. Allò que en el *Quijote* és ferment revolucionari, en el *Tirant* no passa d'esplai irresponsable.

Açò últim no és insignificant, precisament. Pensant-hi, he escrit a posta, i l'he subratllada, la paraula *catalans*, per referir-me a les hosts de Tirant lo Blanc. La substància catalana del *Tirant* no és tan palesa com la castellana del *Quijote*, perquè el nostre llibre no s'aparta del tòpics cavalleresc. Tanmateix, resulta essencial en ell que els seus autors imaginassen el protagonista sobre el patró de la figura i l'aventura de Roger de Flor. La constant al·lusió, velada o deformada, a la nostra epopeia llevantina, dóna a la novel·la un pes nacional incontestable. Potser Martorell i Galba obraren així, seguint l'impuls realista que volgueren sostenir en tot el llibre: el record il·lustre de Roger de Flor els forniria d'un material immediat i conegut per a novel·lar. Però també hauríem de suposar que aquesta referència directa a uns fets històrics, coneguts del lector català, facilitaria la comprensió per aquest de les intencions del novel·listes. Hi

ha, doncs, en el *Tirant*, no solament una visió mig seriosa mig burlesca de la cavalleria en general, sinó la mateixa visió, més concreta, de la cavalleria catalana i de tot allò que s'hi relaciona: l'esperit heroic, el sentiment de l'honor, l'ambició expansionista, la voluntat hegemònica. Tenint en compte el paper de classe directora, d'ingredient actiu, que en una societat com la nostra d'aleshores jugava la noblesa, es podrà mesurar la dimensió política, oculta, del *Tirant*.

Tot em duu a creure que Martorell i Galba eren, com Cervantes, uns hòmens desillusionats. *Tirant lo Blanc*, que encarna el moment de màxima esplendor de la literatura catalana, seria al mateix temps el llibre de la nostra decadència, el reflex d'una descomposició interior. No sé fins a quin punt es podria justificar açò amb l'ajuda d'altres documents literaris que ho corroborassen. Als Països de Llengua Catalana abunda tant l'erudit minuciós, aclaridor de dades i dates, com manca aquella altra mena d'investigador que es dedique a recollir i exposar què han pensat i què han sentit els catalans en alguns períodes decisius de llur existència col·lectiva. *Tirant lo Blanc* fou escrit entre 1450 i 1490. Durant aquest temps regnen a la nostra terra Alfons el Magnànim, Joan el Sense Fe i Ferran el Catòlic. El moment, doncs, no pot ser de major transcendència. Significa, per als Països de Llengua Catalana, el principi de la fi, i en alguns aspectes la fi rotunda. Un català d'avui, en meditar sobre el passat del seu poble, s'haurà de preguntar inevitablement quin era l'estat d'esperit dels catalans d'aleshores: què hi pressentien, com reaccionaven davant el procés històric de què eren protagonistes.

Encara que sense cap corroboració exterior, em sembla lògic considerar *Tirant lo Blanc* com una mostra d'això, que cal explorar. Per a mi, respon a la intuïció que els seus autors, com altres catalans d'aquella època, tindrien d'una imminència vaga i amarga. En l'aire català del segle XV, tot i seguir essent la Corona d'Aragó una primera potència europea, es respiraria l'ineluctable de la seua postergació política: exactament, de la postergació política dels catalans. Si la consciència nacional hagués estat sòlida, la reacció d'aquells hòmens clarividents hauria estat vindicativa, violenta potser. Però l'hora de les nacions sonaria quan ja el Països de Llengua Catalana s'haurien fos en la Monarquia espanyola; vull dir, en la federació dinàstica que hegemonitzava Castella. La Monarquia espanyola abandonaria, amb el temps, les empreses polítiques tradicionals dels catalans. Per això entre aquests, i ja molt abans que allò és produís, hi degué haver més que res un sentiment d'impotència, resignat, com l'acceptació d'una fatalitat cega. Hom veia uns reis no assimilats, el traspàs de les campanyes d'Itàlia a mans estrangeres, l'aparició d'interessos polítics aliens als hàbits propis — al costum medieval. El perill, realment, no s'acostava de pressa. La unió amb Castella, per exemple, era una unió personal, un matrimoni de reis, no — ni jurídicament — de països, que l'atzar podia desfer. I, per complicar el miratge, València, la València de Martorell i Galba, era rica i fecunda com mai, una ciutat brillant, vitalíssima en aparença, cèlebre. Resignar-se, per tant, no era sacrifici: algunes coses, importants, es perdien; València, per contra, oferia la temptació de la seua opulència còmoda i quotidiana.

El pas de l'ideal cavalleresc, del fervor unitari medieval, a l'acontentament ciutadà, burgés, individualista, és general a l'Europa d'aleshores. Entre nosaltres, tanmateix, té una motivació particular, que potser l'accelera: el fracàs nacional. Hi predomina la sensació de no poder arribar a una plenitud que s'anuncia per a pobles més sortosos que el nostre. La renúncia s'imposa. I els catalans s'hi deixen endur. En el *Tirant* s'evoca, disfressada, la glòria del nostre passat. L'enyorança del que ja no és possible s'adapta a una perspectiva estètica, literària. El que cent anys enrere fou una realitat viscuda, es converteix en un record amable. Cervantes no enyora: lluita. El *Quijote* s'adreça contra les resistències del temps vell. I pledeja sabent perquè. Cervantes revela, a més, i també, un fracàs nacional, el de l'Espanya dels Àustries. Però la seua part positiva és la de l'Humanisme renaixentista, la d'un món que comença i en el qual, d'amagat, ell espera. Martorell i Galba arrosseguen, al con-

trari, una mínima fe en les virtuts medievals, i n'enyoren la grandesa que no serà mai més factible. Una enyorança corcada, la seva, perquè compensen el sentiment de fallida amb la tranquilitat alegre de qui es troba, sense esperar-ho, unes vacances pagades. La Història llicenciava els catalans, i ells s'ho prenien plàcidament. Martorell i Galba, fent-se'n eco, escriuen amb el *Tirant* el secret drama de la Catalunya del xv. Enyorança innòcua i humorisme innocent alternen en les seues pàgines. Els cavallers s'aburgesen, desencisats, sense tenir res a fer, en tant que cavallers catalans. Ens manca, però, la revelació de què en pensava el poble, les classes baixes. Si algun dia es pot saber, confirmarà, n'estic segur, el que, segons jo llig en el *Tirant*, pensaven els cavallers i els lletrats, quant a la qüestió nacional. En tot cas, la guerra de les Germanies, a la València del xvi, es dóna ja en unes circumstàncies ben distintes.

LA GALERIA DELS SOMNIS

Per Domènec Guansé

Hem de comprar un bitllet sencer de la rifa. Tot un!

Carles escoltava cap cot. No sols perquè Elisa ho repetia com una cantarella, sinó perquè, de mena voluble, els seus desigs darrerament es multiplicaven i feien imperiosos. Per transigir, ell havia accedit a comprar uns quants dècims. Però tot un bitllet els ensorraria el pressupost. No li'n quedaria ni per a cigarretes. I si bé cap sacrifici no li semblava excessiu per a tenir al seu abast una noia tan deliciosa, haver-se d'abstenir de fumar...

Les raons que, entretant, exposava Elisa per justificar el seu desig eren de pes i de pessetes. Els diners que treurien amb uns quants dècims no farien variar radicalment llurs vides. En canvi, la grossa... quin capgirell!

— Pensa-ho, Carles!... (La veueta d'Elisa era d'allò més suau, més insinuant i, alhora, assenyada.) La sort no acostuma a repetir-se. L'hem d'agafar al vol. I figura't quin final d'estiueig no tindríem!... Ens podríem comprar un d'aqueixos xalets voltats de pins, amb flors...

Fina, gràcil, ajaguda a la sorra, la seva pell adquiria una entonació daurada. El llavi superior, molsut, que mai no acabava de cobrir-li les dents, el nasset camús, arromangat, desvergonyit, les parpelles proveïdes d'ondulades pestanyes que en esbatanar-se feien més enormes encara els seus ulls, li prestaven, mentre parlava, una expressió d'una gravetat una mica còmica, summament excitant per a Carles. Sense poder resistir la temptació, s'inclinà per besar-la.

— Comprarem tot el billet! — exclamà.

— De veres?... — I, amb un impuls d'autèntica tendresa, Elisa li va correspondre el bes. Després s'enretirà i va quedar-se altra vegada estesa, d'esquena, amb les parpelles a mig cloure. Per entre les pestanyes veia una franja de mar d'una blavor intensa i argentada, el conjunt bigarrat dels banyistes, un grup d'infants que jugaven amb escumes de nacre... Tot ho eclipsà el tors atlètic i bronzejat d'un minyó. "La pell de Carles — va dir-se —, mai no obtindrà una tonalitat tan agradable. Sempre serà blanquinosa, i els banys de sol només li envermelliran. Ni els milions de la rifa no la hi faran canviar". Girà el cap per mirar a l'altra banda. Els xalets clapaven d'una blancor insòlita el verd dels pins. Alguns dels xalets ostentaven coloracions càlides. Un d'ells, de

parets vermelles, li semblà preciós. Tenia una galeria de cristalls, entre columnes. Un pòrtic amb fris de glicines. Un minúscul brollador de majòliques blaves al centre d'un jardinet semblant a una catifa. D'una femenina coqueteria en conjunt, un ventall de cedres obscurs al fons l'impregnava de misteri...

Fou una sort que el xalet que van poder adquirir, i en la compra del qual s'evaporà una bona part dels diners de la rifa, fos aquell precisament. Els en possessionà la seva antiga propietària, una dona jove que acabava de perdre el marit. Elisa se la mirava amb pietat per la seva dissort i amb admiració per la seva elegància, ennoblida pel dol. A despit de ser totes dues de la mateixa edat, Elisa s'adonava que, per comparació, resultava un xic infantil i que els seus moviments es feien excessius i desmanyotats. S'esmerçaria a imitar-la, tot i que no seria massa fàcil: aquells posats nobles i lànguids devien provenir d'estar avesada al luxe. Els conservaria en la pobresa?... Si també els hi pogués comprar! Arrufant les celles, comprovava que hi ha massa coses que no es compren. Ni una pell nova per a Carles ni unes maneres més afinades per a ella!

Abans d'entornar-se'n, la dama es deturà uns moments entre les columnes. En els seus ulls flotava una vaga melangia i en les seus llavis, un somriure trist. Elisa hagué d'abraçar-se amb Carles per reprimir un sanglot. Després, amb un moviment de cap, s'espolsà les idees malenconioses. El xalet era una delícia. Els mobles i els quadres obeïen al gust més exigent. S'extasià en la galeria. Una mussolina finíssima en recobria els vidres, sense gairebé entelar el panorama banyat per l'atzur.

Mentre Carles comprobava l'inventari, Elisa va recórrer la casa per a fer-la més seva. Al dormitori acaronà la superfície del cobrellit, i la seva suavitat, els seus relleus van comunicar-li, a través dels dits, una lleu esgarrifança voluptuosa. De sobte, descobrí en un recó un retrat en marc de plata. L'agafà per contemplar-lo. Era d'un home jove, de faccions virils i nobles. Somreia amb una certa severitat, si severitat i somrís són compatibles. Va imaginar-se que els ulls del retrat la miraven i, vagament esverada, el deixà on l'havia trobat. Tot seguit se'n penedí. Semblava abandonat. Segurament la dama s'oblidà d'emportar-se'l. Tornà a agafar-lo i el col·locà damunt la consola, entre uns canalobres i una arqueta del mateix estil i metall que el marc del retrat. Prosseguí contemplant-lo: "Carles no tindria mai una aire tan atractiu". Li vingueren desigs de besar el retrat. Va inclinar-se, però es deturà penedida. "Gairebé seria cometre un adulteri. I amb un mort, amb una ombra!" La seva inquietud s'accentuà. Mirà al seu entorn, temorenca.

—Què fas? —li preguntà Carles, que acabava d'entrar.

La seva veu tenia un ressò aspre en les orelles d'Elisa. Per tota resposta li assenyalà la fotografia. Es quedaren silenciosos. Els semblava trobar-se a casa d'altri, hostes inoportuns que profanaven una llar estranya. No gosaven aixecar la veu, temerosos que els antics habitants hi compareguessin. Pressentien que algú rondava a llur voltant. Van sortir de puntetes, amb por de desvetllar les ombres adormides.

A la galeria, Elisa es quedà de nou extasiada. Era meravellós! Acabava d'aparèixer un llac ran del jardí: un llac de maragda que transparentava la sorra del fons, on les minúscules làmines de quarç guspirejaven com ferides directament pel sol. No gosà cridar Carles. Estava segura que la seva presència bastaria per a esvair el llac. "Si no hi ha res!", diria amb superioritat. "T'agrada somniar igual que les criatures!" I, seguidament, la besaria. I no, no estava per als seus romanços!

El llac no sols canviava la geografia, sinó l'orientació del paisatge. El sol hi descendia lentament, enlloc de declinar sobre el mar. Un automòbil, sense fendir-ne la superfície, el travessà com una ombra. Uns infants van enfonsar-s'hi sense mullar-se els vestits, i ni van adonar-se que jugaven dintre d'un veritable i natural aquàrium... A Elisa li fou precís de veure tot això per a quedar convençuda que el llac era un reflex del mar projectat damunt la sorra pels vidres de la galeria. Però li subsistí el dubte de si l'automòbil, els infants, i el senyor grassonet amb capell, binocles i canya de pescar a l'espatlla que acabava d'enfonsar-se tranquil·la-

Il·lustració de Joan GIMENEZ GIMENEZ

ment al llac tot fumant una pipa, eren també espectres: tan escassa diferència hi havia entre els éssers i fets reals i els imaginaris. "Els espectres, un cop creats — va preguntar-se — s'esvaeixen en desaparèixer de la nostra vista o continuen vivint llurs vides incorpòries?" I, tot seguit, va dir-se: "Si Carles endevinés que se m'acuden unes idees tan desgavellades tindria raó de considerar-me com un infant." S'arronçà d'espatlles i va cridar-lo. Contra el que ella esperava es quedà sorprés i exclamà: "Oh, oh!" Ella, aleshores, prengué la iniciativa de besar-lo.

El llac fantasmal va mantenir-los una estona fascinats. Era més bell que el mar, més bell que totes les altres llacunes, amb les seves transparències de maragda tenyida d'or i la sorra que hi rutilava al fons. Carles fou el primer de sostraure's a la contemplació. Al cap d'una estona ressonava una cançó del gènere més banal. Carles havia descobert el toca-discos i feia senyals a Elisa perquè s'hi acostés. Ella es mantingué una estona immòbil, decepcionada. Trobava absurda l'existència d'aquell disc en un ambient tan refinat. Examinà la minúscula discoteca. No n'hi havia cap altre de semblant. Podria creure's que li havia ficat un esperit mofeta, a manera de parany, per a deixar Carles en ridícul. Sense entendre-hi gaire, guiada pel títol, Elisa elegí *El llac dels cignes*. Mentre sonaven les notes del famós ballet, l'una fàcil plasticitat, Elisa tornà a la galeria. Els efectes òptics s'enriquien en complicitat amb la música. El llac es poblava de cignes, de sílfides, de figures etèries, blanques com l'escuma, transparents com l'aire, filles ingràvides de l'aigua, del vapor, dels somnis... El crepuscle queia sobre el llac fosforescent d'or líquid. I, mentre la llum es fonia, s'il·luminaven els miradors i les finestres dels xalets veïns que esdevenien tan irreals com el propi llac. Tot es tornava d'atzur, i l'atzur es puntejava d'estels i s'adornava de llunes: llunes opalines dels voltaics que vorejaven l'avinguda anguilejant ran de la costa, i que no permetien esbrinar quina era la llum veritable ni si hi havia lluna. I les vidrieres multiplicaven llunes i estels en reflectir-los. S'hi formaven constel·lacions que no existien i que s'entrelleçaven amb les estrelles errants i els bòlids incandescents, projectats pels automòbils que circulaven en direccions oposades. De vegades il·luminaven com un llampec un fragment del panorama: visió espectral tan aviat nascuda com soterrada en l'ombra...

I, de sobte, hi aparegué una enorme, fantàstica, vaporosa nau. Elisa dubtava que també fos un reflex: reflex dels llums, dels suports i de les ombres llunyanes que es combinaven estranyament en la vidriera. El vaixell es mantenia immòbil, ancorat, potser esperant-la. Cridà de nou Carles. ¿Seria capaç, ara també, de percebre el miracle?... Carles parpellejà. Elisa ho endevinava: veia el mateix que ella, la nau misteriosa, els cignes i les sílfides que la voltaven i àngels de llargues ales blanques, portadors de torxes... S'extingiren les notes del ballet i, tal·ment com si la música hagués crital·litzat en imatges, tot s'embellí encara. I Carles digué amb una veu penetrant que no semblava seva:

— Segurament res del que ara veiem no és real. Però, ¿ens podem refiar del testimoni dels sentits?... ¿Sabem quan ens mostren la veritat o quan ens enganyen?... Potser les nostres vides només són una fantasia, un pur miratge, simples projeccions dels somnis d'algun gegant o déu adormit.

Elisa va sobtar-se de sentir pronunciar a Carles unes paraules tan intel·ligents i aplomades. Li semblà, en la penombra, que havia adquirit una actitud més elegant i desimbolta. "Això sí que és una il·lusió!", va dir-se. I seguí mirant la vidriera màgica, on s'acomplia un nou prodigi. S'havia obert una porta i el rectangle que formava resplendia en el teló nocturn, obscurit pel contrast. I, en aquest teló, prenent-hi relleu i perspectiva, es dibuixaven les columnes d'un atri grec. En la més pròxima a la porta, s'hi reclinava una dona, de la qual no es distingia el vestit i que tant podia ser princesa, serventa, santa o sibil·la. El que semblava indubtable és que anava a començar la representació d'una tragèdia, potser sense paraules. Però les paraules van ressonar, sinó que a llurs espatlles:

— Serveixo el sopar, senyoreta?

Van girar-se en el mateix moment que s'encenien les làmpares. La taula estava pa-

rada i una cambrera, en idèntica actitud que la figura del vitrall, esperava ordres. La seva presència desconcertà Elisa. ¿Es trobava ja al xalet quan ells van arribar-hi?... ¿Era en previsió de llur atordiment que l'antiga mestressa la hi havia deixat?... Elisa no se sentia capaç de desxifrar l'enigma. I la mateixa cambrera mantenia el somriure enigmàtic d'una màscara oriental impenetrable. Elisa dirigí a Carles un esguard interrogant. Es quedà glaçada! N'hi havia per preguntar-se si havia perdut el seny. Sens dubte la transtornà l'emoció de treure la rifa.No hi havia altra explicació, car ara sí que no podia donar crèdit al testimoni dels sentits, a despit de semblar inapel·lable. Carles no era Carles: s'havia transformat en la figura de la fotografia, amb un vestit igual i el mateix somriure. I el més rar era que ell — Carles o l'altre — se la mirava com si la conegués de tota la vida.

Es palpà. Existia?... I, de sobte, davant d'aquells ulls estranys que la contemplaven sense estranyesa, la sacsejà una idea. ¿Hauria estat també transformada?... ¿Hauria adquirit les aparences senyorívoles de l'antiga mestressa?... Es dirigí adalerada a la seva cambra per contemplar-se al mirall. Mentre corria, s'adonava que un cert sentit de la mesura la frenava. Però, n'estava segura, el seu nasset seguiria essent massa camús i el seu llavi superior tan insuficient com abans. Encengué el llum i... L'espill no podia enganyar-la. La imatge que s'hi reflectia era, sens dubte, la seva, però interferint-se en les seves faccions i els seus posats els de la dama. Era, exactament, el canvi somniat. Només el vestit desentonava de la seva nova natura. Sense vacil·lar, obrí l'armari. Semblant una filera de dones decapitades, s'hi gronxaven els vestits de la dama. Elegí el més apropiat. Se l'enfundà amb lleugeresa i tornà al menjador.

Carles — Carles?... — l'esperava dempeus i s'apressà a acostar-li la cadira. Mai no havia tingut una atenció semblant, i el desconcert d'Elisa anava en augment. S'oblidava de menjar, tot contemplant-lo de cua d'ull. L'envaïa la rara sensació inhibidora de la dona que comet la primera relliscada. I aquesta sensació va intensificar-se en passar al dormitori. Les idees i els sentiments se li embrollaven. ¿Es trobava amb el seu marit o amb un estrany?... ¿O l'estranya era ella?... ¿S'havia de considerar una adúltera o no hi havia adulteri, ja que ambdós havien canviat de natura?...

Es dirigí vers el retrat per a comparar-lo amb... Carles. En aquell moment s'apagà el llum. Qui l'havia extingit?... Elisa s'ho preguntava tot movent-se, angoixosament, a les palpentes. ¿Hauria estat ella mateixa, distreta, ja que tenia el costum d'apagar-lo abans d'acabar de despullar-se?... S'hi habituà durant els primers dies del matrimoni perquè no li agradava la manera que aleshores tenia Carles de mirar-la. S'havia casat sense premeditació, en venjança contra el fracàs de les seves il·lusions que, a punt de realitzar-se, s'esvaïren d'una manera iníqua. Durant un esbojarrat ball de màscares, s'havia passat moltes hores sense ballar perquè l'únic home que li agradava entre els que es movien sota la pluja de confetti i el ràpid ondular de les serpentines disparades, ni tan sols la mirava... Fins que la descobrí. Aleshores quedaren mútuament fascinats, presoners d'una mateixa flama. El bes, en el fons càlid d'una llotja, fou per a ella inoblidable... Però passada aquella nit, no van tornar a trobar-se. Només el veié de lluny, indiferent i altiu. En les seves relacions amb Carles, no aconseguí de reviure unes hores semblants. Ni en el matrimoni no retrobà una sensació tan divinament inefable com la d'aquell bes esflorat a penes... I el record la mantenia en un estat somniós, de latent rebel·lia... Però qui havia apagat la llum?... Les pampallugues de la làmpara li feren dubtar de si es tractava simplement d'una interrupció de fluid.

Aviat tot esdevingué familiar. El nou Carles besava de la mateixa manera que l'altre. Però a penes un lleu sopor li cloïa les parpelles, la desvetllà un guspireig dels cables elèctrics. A través del finestral, les exhalacions il·luminaven amb ràpides intermitències l'interior de la cambra. Paral·litzada, no aconseguia de prorrompre en un crit. Tractava d'incorporar-se i no podia... Els vidres del finestral van volar fets miques. Una guspira, malèvola abella ígnia, envestí contra els cortinatges i els inflamà. El foc va comunicar-se al sostre que es convertí

en un teulat de flames... Elisa a penes tingué temps de pensar mentre saltava del llit: "Vora de mig milió evaporat en fum!"

Es despertà estenallada a la sorra. El sol se li filtrava entre les pestanyes. Carles s'inclinà damunt d'ella, amb el propòsit de "tornar" a besar-la:

— Somniaves — va dir — i se t'han escapat algunes paraules en veu alta.

Elisa s'esverà, però va calmar-se tot seguit, quan ell afegí:

— M'hauria agradat entendre què deies.

— He dormit molt?

— No gaire.

Elisa es meravellà. Era possible?... ¿Tantes imatges acumulades en tan poc temps?... Els espectres ¿viurien amb més intensitat i rapidesa que els éssers de debó? I, en llur vida fugaç, ¿sentirien el plaer i el dolor, el goig de viure i la temença de morir?... I nosaltres ¿passarem, igual que ells, camí d'uns llimbs o d'un no-res?...

S'havia incorporat i sentia mareig. Potser a causa del sol, potser a causa de formular-se unes preguntes tan difícils... Carles deia entretant:

— I ara comprarem tot el bitllet. Tot, perquè segueixis somniant desperta; però m'has de dir què somnies.

Ella es quedà perplexa. De sobte somrigué, ruboritzada i entendrida:

— Val més que ho deixem córrer. Em penso que se'ns presentaran moltes despeses.

Havia acotat el cap i, amb l'índex, traçava geroglífics damunt la sorra.

— Aquesta vegada serà veritat — va dir en veu baixa.

— Veritat, què?

Elisa creuava els braços davant de la sina, i la seva actitud reproduïa la clàssica imatge de la Verge amb l'Infant. Carles arrufà les celles. El deprimia pensar en les despeses fatals i inevitables. Però era tan entendridora Elisa en la seva anticipada actitud maternal!...

— Es cert? — preguntà.

Ella féu un gest enèrgic afirmatiu. Carles l'enllaçà per la cintura. Elisa, tot amanyagant-li els cabells, pensava: "Un fill seu, de veritat, i no de cap somni, de cap miratge..." Una veueta entremaliada li xiuxiuejava a cau d'orella que en això dels fills sempre s'interfereixen els nostres somnis, les nostres fantasies. Per aquesta causa n'hi ha que neixen poetes, músics, marins o aviadors... Elisa esventà la pèrfida veueta, i s'arrupí contra Carles. Varen quedar-se així enllaçats, anelles d'una cadena que prové de qui sap quina obscura eternitat i que, en incessant fluir, es dirigeix a l'infinit, i tot mantenint-nos ancorats en el centre de la terra, ens evita de perdre'ns totalment en el no-res com els espectres.

L'AROMA

Interpretació d'una llegenda totonaca

Per J. ROURE-TORENT

FINA I SUBTIL com la brisa del mar, plena de gràcia en l'esveltesa i la modèstia, el rostre afuat per la vivor dels seus ulls bondadosos, severa en el vestir i el comport, Tsacopontsissa meditava sobre la missió que li era imposada pel gran Tonacaiohua, al culte del qual l'havien consagrada quan encara era impúber. La donzella, sempre amb gest manyac i mirada suau, havia fet el bé a tothora; investida missatgera entre el gran Tonacaiohua i els seus fidels devots i autoritzada a sortir del temple, acudia on necessitaven conhort i sentia el goig d'ésser generosa. La seva virtut era proclamada arreu de la terra, i les sol·licituds la demanaven tostemps.

I va esdevenir de sobte que la bondat de Tsacopontsissa es manifestà sensorialment, i el seu cos va exhalar una sentor singular i incessant, que el transcurs dels sols féu més

subtil i exquisida. Al seu pas pels carrers, la gent la venerava i seguia amb respecte per tal de respirar aquella fragància deliciosa suara inconeguda.

Tsacopontsissa meditava sobre el significat que aquella rara exhalació del seu cos podia indicar. No dubtava que el gran Tonacaiohua li dictava una missió més alta que la que fins ara acomplia. El pensament se li perdia en conjectures. Cercava sobretot una semblança amb aquella flaire finíssima, confiada que si assolia trobar-la coneixeria el seu destí. Cap altra sentor, però, no resistia comparança.

Tsacopontsissa veia passar el temps sense poder desxifrar el dictat diví. Sovint, mentre auxiliava un malalt, l'olor que emetia el seu cos li torturava el pensament. Fins que, tot d'una, les flors dels jardins que li alegraven la vista, vinclades amb amor per un vent tènue, se li oferiren amb llur summa i variada bellesa, i ella es dolgué que no tinguessin la virtut odorosa que posseïa el seu ésser. Talment al·lucinada, Tsacopontsissa detingué els seus passos: descobria l'elevat comès que li era exigit. Tonacaiohua, déu omnipotent, volia que els homes trobessin en les flors una perfecció que els fes més joiosa la vida, disposava que el perfum meravellós i gerd que havia infós en aquell cos virginal passés immaculat a les flors.

L'ànima il·luminada, àgils els peus, Tsacopontsissa s'adreçà vers la mar. La distància era llarga, però el camí li fou lleu. La lluna brunyia la platja quan hi arribà la donzella. Es despossei dels vestits i pujà a la duna més alta. Allà romangué immòbil, el cos enterc i la mirada enlaire, alçats els braços en acció suplicant. La seva nuditat lluïa magnífica a la claror lunar, i la pell obscura i tibant, les sines túrgides, les formes arrodonides i la gràcil immobilitat donaven a Tsacopontsissa la qualitat pètria d'estàtua divinal.

L'aurora la sorprengué rígida dalt la duna, i els primers raigs solars irisaren la seva pell fosca, que per uns instants semblà una llum de l'alba com esqueia al nom que la minyona duia.

De cop, les dunes es mogueren i Tsacopontsissa, immòbil sempre, fou absorbida per l'arena. El seu cos davallà sorra endins i amb lentitud arribà al cor mateix de la terra, on els déus mantenen o apaguen la vida dels éssers i les coses que en el món dels homes es mouen. I en el cor de la terra es troben les arrels de les flors i les plantes vivents i d'aquelles altres que aniran naixent a mesura que passin els sols.

El cos de Tsacopontsissa es dissolgué en la fondària i la seva flairança exquisida s'expandí per les arrels de totes les flors. Cadascuna, com si rebés la gràcia d'un nèctar, destrià el perfum que més s'adeia amb la bellesa de les seves corol·les, i de les arrels pujà al món dels homes, en multiplicitat de matisos, l'aroma que adés ungia el cos pur de la verge imparella.

EL MEU CANT A LA PÀTRIA

Esplèndida i total et tinc al cor unida
i encara més endins.
I mentre les banderes esteses de la vida
tremolin refulgents pels meus íntims camins
et portaré a l'altar de l'ànima tothora
il·luminant enfora
amb llum dels teus destins.

Fa temps vaig immolar-te damunt l'ara sagrada
l'esclat de joventut.
Després et vaig lliurar, d'una arca ben tancada
dels meus tresors interns, encara més tribut.
Ençà de les distàncies em quedo ta presència
amb cos de transparència
per tot el que he perdut.

Oh! Pàtria dels dolors, l'amor que sempre crea
em fa més emotiu
i sento el bleix etern dins el teu pit de dea
que atia el foc indòmit del gran combat passiu
i sento com la teva febrosa sang estesa
proclama la represa
amb un vermell més viu.

No cremo cap encens al déu de la venjança
que cria el cor petit,
ni em deixo corsecar pel corc de l'enyorança
perquè l'únic consol que pot tenir és l'oblit.
La voluntat de ser, només, vull per cuirassa
que cap dard no traspassa
per a ferir-me el pit.

Oberta afirmació és el solc de la rella
que endinso ben pregon.
El meu cant no és color d'efímera rosella
ni de l'ocell que passa és el xiscle que es fon,
sinó que és un esqueix d'incògnita energia
que va forjar-te un dia
l'estel que dus al front.

JOSEP M. MURIÀ

CINC POEMES

FINESTRA DE NOIA

Protegida per vidres i cortines,
la cambra és una gran làmpada daurada
on crema i vola la flama del sexe,
claredat captiva que es dilueix en somriures,
en gestos suaus que convencen el mirall.
Nua, protegida tan sols per la bellesa.
Perfecció a la porta
del somni i de la victòria.
La flama del cos jove, lliurat
a delicies imaginades,
s'apaga finalment
a les fredes aigües de la son.
Dorm. Però la seva bellesa vetlla
al costat de totes les coses,
sostenint-les per dins quan flaquegen,
perquè saben que allí, en aquella cambra,
una noia dorm
i demà tornarà a ésser bella.

PUJADA A LA TORRE

La delícia és una llarga espiral
que esclata de sobte per dalt,
s'eixampla fins a un horitzó que gira,
mou el cap i es detura
davant l'esplendor bessó de la torre veïna.

EL POSSEÏT

Vull parlar-vos de mi
i de les coses que em volten,
que bateguen com un sol cor obscur,
que em colpegen i lluiten
per fer-me seu.
Oh les roques, les ciutats, les mars,
com em desitgen, com canten per a mi, per al meu cos,
com se m'enfonsen per la mirada i per les venes!
Amb quanta angoixa em sacseja el vent
per a fer-me seu!
I qui comprendrà la pregària de mil mans d'herba?
La terra és fecunda i bella
com el meu propi cos, i em diu: "Es tan senzill!

Basta que t'estenguis sota el cel
amb voluntat de morir.
I es farà el miracle.
La teva boca tindrà gust de terra mullada.
Les arrels et bressaran a la nit.
Un gran roure et sortirà del ventre
i el front se t'omplirà d'ocells."
Terra, ciutats, mars,
jo us he acariciat llargament
i us he dit: "Es tan senzill!
Basta que us estengueu sota el cel
amb voluntar d'estimar.
El meu cos és fecund i bell
com la pròpia terra.
I es farà el miracle.
Les vostres entranyes tindran gust de boca,
i s'obriran ulls entre les roques.
Un gran ventre
brillarà dintre el roure,
i els ocells portaran fronts a les ales."

ELS BRAUS PEL CARRER

Passen heroics i avorrits,
dient que si amb llurs caps mítics,
amb els ulls entelats per la melangia i el menyspreu.
Un riu de força commoguda
els recorre per dintre incessantment.
Un a un aixequen al cel
la mirada tèrbola, sense esperança,
i les queixes s'eleven
com el cant de la terra ferida,
com l'anunci de la mort d'un déu desconegut.

EL PODER I LA GLÒRIA

Vells monstres vetllen el somni
del poeta.
Mira com es fon
la claredat de llurs llargues ales
amb la dels ulls, tancats a la llum,
oberts a les delícies pures, sense línia,
del no-res, els paisatges sagrats del somni,
mentre al fons tremolen
les ombres dels vells monstres:
el poder i la glòria.

MANUEL DURAN

AGUSTÍ BARTRA

Escultura de GIMÉNEZ BOTEY

L'"ODISSEU" D'AGUSTÍ BARTRA

Per PERE CALDERS

Heus aquí velles històries contades amb una nova veu, i d'altra manera sentides i concebudes. Tot just obert el llibre, l'autor adverteix que no l'ha guiat cap intenció de paràfrasi i no obstant, una complaença en la lentitud del ritme — el fet de delectar-se explicant sense pressa —, i un clima i una llum semblants, una mateixa mar i uns mateixos noms, el reflex d'una idèntica i entranyable aventura de retorn fan que al costat de l'emoció desvetllada per aquests relats, es dreci l'ombra d'una antiga suggestió. Res, però, no aparta el lector del món que ha creat ara el poeta i el record queda com una tènue, una llunyana i perdurable música de fons.

La fase culminant que "Odisseu" representa en l'obra total d'Agustí Bartra és el resultat d'una rica saturació d'elements. El seu moment mediterrani, que en "Màrsias i Adila" adquiria ja una elevació impressionant, pren una forma cíclica en la qual l'ambició no traeix mai el poeta, i el mena a una afortunada conjunció de l'esperit: conservant el seu fons d'inquietud viva i actual, s'inclina per un classicisme en la forma que li permet servir-se de l'idioma, o potser millor diríem servir-lo, amb un senyoreig rarament aconseguit. La seva oposició a la cosa vulgar i popular, el cenyir-se a la bellesa d'expressar-se amb un to elevat i concís i el menar el pensament a través de la paraula amb un rigor extrem no el deixen caure mai en la banalitat.

En cada un dels mites recreats, en Bartra ha partit d'una profunda intenció. Aquest propòsit de vegades es fa aparent i de vegades no, o no es revela a tothom de la mateixa manera. Com ha escrit en Joan Fuster: "¿Diu realment el poeta allò que jo entenc en llegir-lo? Tan se val! Fa que jo *entengui* alguna cosa. Que, si no és el que ell diu, és el que jo estava a punt de dir-me" En "Odisseu" una fluïdesa interior constant, l'alè d'una voluntat creadora que no decau mai i que, amb freqüència revela la dolorosa tensió de l'autor, coneixen moments flamejants que estableixen una comunicació immediata entre el lector i el poeta, que poden viure junts una mateixa evidència, o una mateixa fuga evocadora.

Es possible que en Bartra hagi de fer front a determinats retrets, pel paral·lel que accepta ja a partir del títol. Res no seria més injust. Si sovint nosaltres mateixos ens planyem que la nostra literatura és pobra en propòsits ambiciosos, no

seria honest que ens en desentenguéssim quan aquests es produeixen. I "Odisseu" és, per la seva concepció i el seu desplegament, una de les zones més altes en ambició on han arribat les nostres lletres. El risc que això comportava no ha estat, ni per un moment, tingut en poca consideració per l'autor, el qual, amb un sentit de les proporcions exemplar — i de vegades àdhuc amb una temença que ha requerit l'oposició d'una gran fe — aconsegueix que la forma i l'estil es mantinguin d'una manera constant al nivell de la idea generadora. En la recerca d'aquest equilibri, en Bartra arriba a troballes magnífiques i una de les més notables — cal insistir-hi — és el seu català cimejant.

Qui llegeixi "Odisseu" i el prengui com un simple joc de l'esperit, n'obtindrà un gran plaer. Però no és això només el que hi ha en aquestes narracions, ni els ha servit d'origen el sol, el pur afany de digitació. De vegades, en Bartra *troba* sense una deliberada recerca i aquestes fortunes — tan repetides al llarg de la seva obra i en la de tot artista amb plenitud creadora — arriben a depassar la fita que l'autor s'havia assenyalat d'antuvi. Diu ell en el prefaci: "Així, allò que jo havia cregut circumscrit a un pur exercici — i ofici — de fantasia se'm feia espiritualment vital." Aquestes paraules, que expressen la meravella d'un descobriment de si mateix, donen la clau per a una comprensió gairebé total. O, millor encara, per a *sentir* profundament. El lector també es redescobreix i endevina els altres guiat per la segura paraula del poeta i veu, amb els ulls de l'ànima, allò que fins aleshores tan sols podia pressentir.

L'ocupar-se d'un conjunt de narracions sembla crear l'obligació d'establir unes preferències. L'admirable unitat d'"Odisseu" fa quasi gratuïta aquesta inclinació, però em plau d'esmentar "Eol", "Argos" i "El rem negre". "Eol" és una petita obra mestra, fins i tot considerant-la deslligada del corpus al qual pertany. En el fragment que segueix d'"El rem negre" potser trobarà el lector un tast de tot el que he dit fins ara: "D'una estrebada (Ulisses) arrencà la grossa penca de rabassa i veié l'esquelet d'Argos voltat de rocs. Ofegant un crit, reculà. Després s'hi acostà, ple d'horror, sorpresa i entendriment. El pobre Argos havia sabut triar el lloc on morir! D'una a una, Ulisses anà traient les pedres del balmat. Blanc, d'una fragilitat calcària, l'esquelet del gos s'aguantava sencer, amb les seves costelles minvants com les cordes d'una arpa, el crani talment una lluna deforme entre les dues potes, l'enclotament de les conques, que no era altra cosa que una orbesa obsent, ferotge i abstracta, les vèrtebres de la cua penjant com una caramell, i tot minuciosament llavorat pel treball del temps, polit pels dits de la pluja, perfet i ultimat amb una perfecció geomètrica que s'havia desprès de tots els vivents i pútrids avatars, com si la vida que un dia hi alenà només hagués estat un joc i un sojorn provisional."

En "Els lotòfags" i en "Polifem" l'aptitud d'en Bartra per a la creació o readaptació de símbols assoleix una força estremidora. I arriba a fer sang: si algun dels nostres homèrides tingués el valor o la franquesa de veure's reflectit en un dels lotòfags, hauria avançat molt en el camí de la seva redempció. Però els veritables lotòfags ni tan sols llegiran "Odisseu".

La tria és — ho repeteixo — ociosa, ja que l'obra és prou rica d'elements perquè cada ú, d'acord amb la seva sensibilitat, s'inclini davant d'un o altre dels valors que enclou. El contar a poc a poc, però, requereix un escoltar reposadament: només amb una disposició molt especial de l'esperit es podrà extreure tot el plaer estètic que reserva aquesta lectura. L'acció és quasi inexistent, almenys en la manera superficial de considerar-la. Profundament, però, la paraula té aquí una de les seves formes més vives d'aliança amb el pensament.

*

En el seu aspecte extern, aquest llibre ha estat també singularment afortunat. Les il·lustracions de J. M. Giménez Botey tenen una gran qualitat i la impressió i la presentació, a càrrec de l'editor Guillem Gally, són impecables. Per altra banda, "Odisseu" ha vist la llum sota un destí que pot arribar a tenir una extraordinària significació: no és únicament el primer títol de la col·lecció "La Fona",* sinó la seva causa. Constitueix l'avançada, doncs, d'una nova manifestació de la voluntat, sotmesa a tantes vicissituds, de mantenir en vigència el nostre esperit i la nostra veu.

* *Edicions Catalanes*, Mèxic.

MORT D'UN GUERRER

Per Rafael TASIS

Sonen en lentes batallades les campanes de la capella. Un raig de sol encès com una espasa en eixir de la fornal ratlla l'aire espès de la sala. Brunzen les mosques entre els corpuscles de pols que el sol fa visibles i llur botzinar es barreja amb els gemecs dels malalts que omplen les jaces de l'hospital. Al defora, sota els arbres verds i empolsegats, deu passar de tant en tant una alenada d'aire amb frescor marina. Ací, tallada la penombra per aquest raig intrús, els llavis sembla que es facin més ressecs, mentre la febre abranda les carns i rosega les parpelles. Perlèsics, poagrosos, tolits i gamats de tots els mals s'arrengleren al llarg de les parets de la sala. De tant en tant, quan les punyides de la malaltia són massa cruels, els clams de dolor, les invocacions pietoses i les imprecacions profanes s'esforcen a cridar l'atenció dels bons hospitalers i a implorar la pietat d'un cel massa inclement envers les seves criatures.

Avui, però, ni crits ni renecs no escaurien. L'espectacle distreu de llurs sofrences els estadants acostumats de la santa casa. Tots els colls s'allarguen per guaitar, per entremig del dens grup de cortesans, de cavallers i de prelats, la figura jacent del senyor que ha volgut anar a morir entre els pobres. Fa tres dies que és allà, i són tres dies que haurien estat de lleure per als infermers si aquell nou estadant de l'hospital no els portés tant d'enrenou com tots els altres que de costum s'hi acullen. Si pateixen, els malalts no se n'adonen. Dos n'han mort aquesta nit, i tenien els ulls encara fixos en aquell recó on l'alta silueta, perfectament immòbil, jeu damunt una màrfega igual i idèntiques fustes on s'ha exhalat llur darrer sospir.

El comte és robust. No arriba encara a la cinquantena, però aviat farà trenta-cinc anys que la garlanda d'or i pedreria va cenyir els seus polsos i que l'adolescent orfe de pare prengué les ordres de cavalleria i es disposà a seguir l'obra dels seus avis, tal com n'heretava el nom. Trenta-cinc anys de guerres i de lluites diplomàtiques, de viatges i d'entrevistes solemnes, de triomfs i de desfetes. El comte ha passat la mar i ha pres peu en unes illes verdes i florides i ha hagut de foragitar dels seus dominis els morabits que es ficaven terra endins cap a Barcelona. S'ha encavallat damunt els Pirineus i ha vist des de Marsella fins a Tarragona estendre's les terres que seguien el seu escut d'or i de sang. Ha visitat el Sant Pare de Roma i la noble ciutat de Gènova i la República de Pisa i ha volgut encendre en tots els cors dels prínceps cristians el mateix afany que ell sent de deslliurar tot el país del domini dels sarraïns. Trenta-cinc anys pesen damunt les espatlles d'un home, encara que aquest les tingui tan fornides com el comte Ramon Berenguer.

Damunt la màrfega, sense llençols ni coixí, entremig dels altres malalts, la barba llarga i els cabells del mateix or vell emmarquen la cara amagrida i esblaimada. Damunt el pit una gran creu vermella fendeix la blancor de la seva vesta. Vesta i senyal diuen a tothom que el comte ha fet vot solemne d'anar a Terra Santa per protegir el Sant Sepulcre. Fa un any que a mans d'Huc Rigalt, cavaller de l'ordre del Temple, el comte Ramon Berenguer ha prestat el seu jurament i ha estat admès com templer. Si els seus fills i els seus vassalls li ho haguessin permès, d'ençà d'aleshores ell estaria, com els altres cavallers, al castell de Granyena de les Garrigues, lliurat a la penitència i la meditació, o navegaria mars enllà a la recerca de les mateixes aventures on trobava la mort, obscurament embolcallat en el drap burell de la penitència, el seu oncle Berenguer Ramon.

Però la garlanda, aquella corona estreta que d'ençà de Guifré han dut tots els comtes sobirans de Barcelona, pesa talment que tota idea d'alliberar-se'n és vana il·lusió. Vestit amb l'hàbit de templer, amb el senyal vermell damunt del pit, el comte ha hagut de regir encara els seus vassalls de Provença i de Millau i Gabaldà, els de Besalú i de Cerdanya i els d'aquest comtat de Barcelona que s'engrandeix a poc a poc cap a ponent i cap a migjorn. Arrencar-se del front la rot-

llana d'or que marca el curs dels seus pensaments li hauria estat un gran repòs. Nu el cap, sense el casc que lluïa en les batalles ni la garlanda que enlluernava en les dietes i les recepcions, el comte troba ara, al capdavall, el descans en aquest llit miserable de l'hospital de Guitard. Reposar! Només quaranta-vuit anys, ben llis el front que fóra blanc si el sol de tants camps de batalla no l'hagués colrat, ben arrenglerades les dents entre la corba perfecta dels llavis, més alt que cap dels seus vassalls, amb els membres ben proporcionats i els ullls ardents sota l'arc de les celles, ¿qui no diria que Ramon Berenguer és tant jove com els seus fills que el volten, desemparats, o com alguns d'aquests cavallers que enronden les fustes del jaç? I, tanmateix, quan mira cap enrera, cap els trenta-cinc anys de lluita i de neguit, tot aquest cansament que ara el ferma damunt les posts d'aquest llit d'hospital, aquesta terrible lassitud que li fa assaborir amb fruïció el repòs de l'agonia, es fan encara més feixucs. Obre els ulls amb esforç i mira, a contraclaror, els rostres que el volten angoixats. Sí, tots hi són. Els seus dos fills, Ponç de Cervera, el seu gendre, els companys fidels de batalla que són Ramon de Montcada, Berenguer de Queralt, Galceran de Pinós, Guillem de Cardona, Riembau de Bacic, Ramon Bernat de Guàrdia, Guillem Gaufred de Cervià, Ramon Renard, el bisbe de Vic. Àdhuc hi ha aquell antic rebel, Berenguer de Castellet, que era veguer de Barcelona i es revoltà i fou vençut, i Ponç d'Empúries, disbauxat i violent. Que en són de lluny aquells anys de rauxes i rebel·lions! Els que es revoltaren un dia contra l'autoritat del minyó inexpert ara vénen a retre homenatge, entorn d'aquesta pobra màrfega, en aquest recó d'hospital, al comte gloriós de Barcelona i de Provença.

Tots els amics hi són? Torna a obrir els ulls, que la desfilada dels records havia aclucat insensiblement i, d'un rostre a l'altre, el seu esguard ressegueix tot aquell grup que li fa companyia. Sí. Aquell home baix de cos i magristó, de cabell blanc i xuclat de galtes, que, entre tots aquells gran senyors i guerrers ferrenys sembla el més robust i el més fornit, només per la lluïssor dels ulls, i la força interior i la santedat que n'irradia, també hi és. Prior de Sant Adrià, canonge de la seu barcelonina, arquebisbe de Tarragona. La vida d'Oleguer ha seguit, sempre segura, la seva marxa ascendent al costat de la del comte, a l'empar de la seva autoritat. Sovint, però, i això ho sap el prelat i ho sabia el sobirà, ha estat el sacerdot qui ha guiat la mà del polític i ha orientat l'espasa del guerrer. Esborradís en la seva humilitat, cremat com un sarment per la seva pietat i pel seu zel evangèlic, vencedor del paranys de Roma com de les encomeses dels sarraïns que devasten el camp de Tarragona, aquest ancià barceloní té el verb visionari dels profetes i l'energia dels gran cabdills. ¿No el deixarà, ara tampoc, reposar en aquest somort sofriment, tan suau que encara ajuda a abaltir i a oblidar?

Pensar en el sofriment, sovint, contribueix a desvetllar-lo. Sota la creu vermella de la seva vesta, prop del cor que batega desordenadament, l'antiga dolor burxa sense pietat. Si gosés, el comte gemegaria en veu alta, com aquells captaires dels altres llits. Els seus llavis murmuren amb dificultat una oració en llatí, i els que el volten la repeteixen amb sorda bonior. El dolor aviat és vençut. Passada la sorpresa de la primera fiblada, la carn aprèn a suportar-lo i l'esperit l'aprofita per apartar-se de tota vana distracció i cercar només la glòria de Déu i aquest gran miracle que és la seva infinita misericòrdia.

— Pare nostre que esteu en els cels...

Invoca Déu. Després, el mateix nom de pare li serveix per a reclamar, una vegada més, la presència i l'acorriment del seu gran amic. Ningú com Oleguer pot reivindicar aquest títol de pare en l'existència del comte Ramon Berenguer. L'home que l'engendrava va morir quan el seu fill encara no havia aconseguit el primer mes de vida i posà amb la seva mort misteriosa una nova ombra sinistra en la família comtal. Mafalta, la seva mare, s'havia tornat a casar molt aviat per protegir-se contra la persecució del seu cunyat. I aquest, Berenguer Ramon, germà de l'assassinat, que havia criat l'infant i li havia fet de pare fins el moment de la seva desaparició, ¿com podia alliberar-se en el pensament del seu nebot de l'horror que hi desvetllaria sempre el record del crim de la

Perxa de l'Astor i la part material o moral que l'oncle hi havia tingut? La submissió amb la qual aceptava el fall que va declarar-lo convicte de fratricidi, la seva marxa cap a la Terra Santa amb els croats provençals i burgunds i la seva mort sense ressò prop del sepulcre de Crist, a ran de les aigües d'aquell riu Jordà que renta tots els pecats, feien creure que l'acusació no era pas injusta. No, ni el pare, ombra de cabells flamejants engolida per la llegenda en aquella cacera tràgica, ni l'oncle, que interrompia una vida d'èxits militars i polítics per a cedir-li el lloc a ell, adolescent inexpert, no mereixien com Oleguer aquell títol. Havia estat ell, el seu veritable pare. Ell havia dirigit les seves empreses. Ell l'havia fet casar amb Dolça, la petita comtesa de Provença, Dolcineta la Bella, la seva fidel companya durant disset anys, que havia augmentat els dominis del seu espòs i li havia donat un gloriós esplet de fills i filles.

— Pare — repeteixen el llavis ressecs, dirigint-se al rostre xuclat de galtes i capcimat de neu.

I el prelat s'acota, i els fills i els companys i els cortesans del comte es fan enrera. El penitent i el confessor, el pare i el fill, el sobirà i el seu ministre, l'arquebisbe i el comte queden, com tantes vegades, cara a cara, sols amb llur autoritat i llur glòria i llurs nobles ambicions i llus neguits.

— Pare meu, vetlleu pels meus fills. Són joves, ja ho veieu, i bé els caldran els vostres consells. Tots dos han d'ésser comtes, de Barcelona l'un, de Provença l'altre. El gran duu el meu nom, el mateix del meu pare i del meu avi. El segon es diu com el meu oncle. ¿No temeu, com jo tantes vegades he temut, que aquests noms no els lliguin a un destí d'odis i a convertir l'abraçada fraternal en una guerra a mort? No repetiran ells, enduts per un torb de violència, el drama de la Perxa de l'Astor?

Ha baixat molt la veu, perquè els minyons no el sentin. Només el prelat pot distingir els mots que surten, un a un, feixucs de l'angoixa que oprimeix l'esperit del comte.

— No — contesta — . No el repetiran. No han de compartir cap tron, sino regnar en llocs molts distants. Llurs forces es complementaran en lloc de destorbar-se. I jo sé prou que s'estimen com mai dos germans no s'han estimat. La Perxa de l'Astor és un lloc perdut, un gorg de les boscúries d'Hostalric, i només Déu podria dir qui colpí el vostre pare. Encara, però, que Berenguer Ramon s'assemblés al vostre oncle, quin mal hi hauria si el perill de la discòrdia no hi és? Un home que morí penitent, en lluita contra els sarraïns, després d'haver-vos deixat intactes els estats que regia amb el vostre pare, no pot haver deshonrat un nom, ni pot deixar-hi arrapat per sempre l'estigma del crim. Déu l'haurà perdonat, si pecat havia!

— Els meus fills són joves, pare meu, i jo em moro. Vós heu d'estar a llur costat i heu de fer que continuïn l'obra per mi començada. A banda i banda dels Pirineus, per la justícia i en nom de Nostre Senyor Jesucrist, han de lligar les voluntats dels vassalls i fer un poble poderós, amb una sola llengua i una sola bandera. Berenguera, la meva filla, se n'ha anat amb el seu marit, l'emperador de Toledo. Feu que els meus fills facin també casaments honorables, que engrandeixin llurs dominis i facin més gloriosa llur nissaga!

Però el cansament torna a envair-lo, i li sembla que el pes de la garlanda li prem altra vegada els polsos. Vol treure's del damunt aquest pes i mou el cap amb desfici. Els cabells se li embullen i els ulls li fan mal. El raig de sol d'aquest mes de juliol va resseguint indiscretament tots els recons de la sala, tafaneja en els llits dels poagrosos, juga amb els membres tolits, s'apropa lentament en la seva inspecció de cada un dels malalts. La claror és excessiva. El comte acluca les parpelles. Hi han les mullers: Maria Roderic, la filla del Cid Roderic Díaz de Vivar, amb la noia que tingueren, que fou comtessa de Besalú i morí jove; Almodis, morta sense fills; Dolça, la companya fidel del les glòries i les ambicions, la mare dels seus fills. Hi ha també els personatges que ha vist en la seva existència, els aliats i els adversaris i els homes que ha volgut fer-se amics; el Sant Pare Pasqual, el comte de Tolosa, el rei Alfons de Castella; Roger, príncep de Sicília, els senyors de Gènova i de Pisa, el rei bataller d'Aragó i àdhuc el rei sarraí de València i el valí de Lleida. Hi ha les ciutats i les contrades que ha volgut alliberar, la bellesa

Il·lustració d'Antoni FARRENY

somrient, feta de tots els blaus, els verds i els carmins, de Mallorca i les illes germanes, arrencades per breus mesos al domini dels infidels; la vella ciutat de Tarragona, amb els carreus enrunats i els marbres ferits de la pretèrita esplendor; Tortosa, baluard dels sarraïns, pern de llur poder, catau inexpugnable de llur força; València i les seves hortes rialleres i multicolors, entrevistes en els alts i baixos d'una campanya mig guerrera mig diplomàtica; Carcassona, disputada constantment a Bernat d'Ató i als seus fills... Tota la seva existència de guerrer que ha posat l'espasa al servei de l'Església de Crist i ha volgut lligar les forces dels prínceps cristians de la Mediterrània en una nova croada per a netejar completament Catalunya dels invasors infidels es descabdella de nou en el seu pensament, entre els llampecs de lucidesa de l'agonia i el boirós divagar de la febre que el devora. I el pes de la glòria oprimeix el pit del guerrer. Sense ni obrir els ulls, els seus llavis segueixen mormolant el seu monòleg, que només l'arquebisbe Oleguer pot sentir.

— Guerres, sempre guerres! L'estol de naus omple la mar i les costes de Mallorca blanquegen de sarraïns. Els cavallers salten de les barques i els corsers ja es frisen per entrar en la barreja. Sang, més sang... Cal destruir els infidels, cal alliberar les illes... L'espasa s'obre camí entre muralles de pits, les pedres són destruïdes pel ferro i pel foc i la creu avança entre les ruïnes. Pare Sant, beneïu-nos, perquè volem emprendre una croada. El valí de Tortosa es riu de les indulgències i els seus escamots volten Tarragona. Nobles pisans, cal tornar a combatre els sarraïns! Senadors de Gènova, el comte de Barcelona i de Provença us parla! Els morabits avancen cap a Barcelona, però el Llobregat es torna vermell de sang i fins a Montserrat arriben els clams dels vençuts. No temis, Dolça. No temeu, filles meves, Berenguera i Ximena, Mafalta i Almodis. La meva espasa us salvarà i cadascuna haurà un rei per espòs. Carcassona, les teves muralles són fortes, però el comte de Barcelona no s'aturarà davant dels teus merlets! Des del cim dels Pirineus jo vetllaré damunt el meu imperi! I aleshores reposaré!

— Fill meu, la teva glòria omple la Cristiandat. De Jerusalem a Alemanya, tots els guerrers admiren el teu nom. Catalans i provençals et veneren. No veus els teus fills com s'apresten a continuar el teu esforç? L'església et beneeix!

— Pare meu, per què heu deixat Tarragona? Sense vós, els sarraïns arrasaran les seves muralles i cremaran totes les esglésies. Robert Bordet sucumbirà sota els alfanxs dels infidels. Jo em moro, però la terra meva ha de viure!

— No temis, les barres catalanes i la creu de l'església senyoregen encara la ciutat dels romans. Els teus dominis s'eixamplen a cada hora i el sol de Barcelona encara no ha arribat al seu zenit. Déu et recompensarà dels teus esforços.

— ¿Per què no he pogut anar en romiatge a Jerusalem, com el meu oncle, i morir allà, davant de la tomba del Senyor? ¿Per què no he pogut reposar en la pau d'un claustre i deixar l'espasa i l'escut, el casc i l'armadura? Pare meu, estic cansat i tots els membres em fan mal del pes de la cuirassa. Jo hauria volgut la pau i he tingut la guerra; hauria volgut dur mons enllà la Creu del Redemtor i he hagut de dur-hi l'espasa del conqueridor. Hauria volgut recloure'm en una cel·la de Ripoll i escriure-hi llibres de saviesa i de caritat, predicar la treva de Déu i viure en el recés de les santes cases, lluny de les pompes de la cort i del traüt de les batalles. Hauria volgut fer oblidar, per la meva santedat, que sóc el nét de Ramon Berenguer el Vell i el nebot de Pere Ramon i de Berenguer Ramon els violents, i he hagut de dur el ferro i la destrucció arreu dels meus estats per a perseguir els infidels i castigar els rebels. Pare meu, beneïu-me, doneu-me l'absolució dels meus pecats, perquè em sento morir!

Poc a poc les boires del desvarieg s'han esvaït i el príncep es sent nu, lúcid davant la mort. Ja ha arribat l'hora. Mentre la mà ossosa i esblanqueïda d'Oleguer dibuixa en l'aire el símbol de la redempció i els seus llavis mormolen els mots que absolen, el comte panteixa penosament. La mà de ferro torna a engrapar-li el cor. Cal anar de pressa! Què ha de fer, encara? Guaita desesperadament al seu entorn. Veu els fills, els amics, els barons, els prelats, el notari

que fa poc ha registrat el seu testament, els malalts espellifats que segueixen guaitant-lo amb els ulls ben oberts. Tot està llest. Tortosa, Lleida, Tarragona, València, Mallorca, Carcassona... Prou els fills hauran de lluitar encara per a realitzar tots els seus projectes! Ara allò que cal és reposar, aconseguir el descans i la pau. El raig de sol ha arribat fins al damunt del llit i de cop l'inunda de claror. La mà de ferro s'ha clos del tot i ha esclafat implacablement el cor que encara bategava com un feble moixó. La creu vermella brilla com si fos pintada amb sang fresca i la blancor de la vesta enlluerna els esguards.

Els ulls fatigats de l'arquebisbe de Tarragona no coneixen, però, d'altre enlluernament que el de contemplar cada dia el cos diví quan el misteri de l'Eucaristia es fa present entre les seves mans. Avesats a mirar diàriament aquella blancor esclatant, tota altra claror és migrada. I encara que als setanta anys la vista li flaquegi, Oleguer ha vist com els ulls del sobirà s'envidriaven i com el bleixar del seu pit poderós s'aturava. Dóna una suprem esguard de comiat a aquelles ninetes sense llum i amb la punta dels dits, abans d'incorporar el cos corbat damunt del jaç on reposa el gegant vençut, clou suaument les parpelles.

— Senyors — exclama amb veu solemnial —, el nostre sobirà, el gran Ramon Berenguer de Barcelona i de Provença, acaba de lliurar la seva ànima a Déu. Ha mort un guerrer i un sant. Inclinem-nos davant les seves despulles! I saludem també en els seus fills els continuadors de la seva gran obra. Déu doni vida eterna al comte Ramon Berenguer el Gran! Déu doni molts anys de gloriós govern al noble comte Ramon Berenguer de Barcelona i al noble comte Berenguer Ramon de Provença!

Els prelats i els barons han caigut de genolls. Davant de tots, els dos adolescents miren, entre el tel de les llàgrimes, la figura de llur pare, amarada de sol. I els malalts de l'hospital s'incorporen en llurs jaços per veure aquell príncep que ha mort entre ells, qui sap si un xic decebut de constatar que un príncep sobirà, ple de glòria i de poder, mor de la mateixa manera que un qualsevol d'aquells pobres captaires que són ells mateixos, que traspassen cada dia sense que ningú, ni el mateix agonitzant, se n'adoni...

INFORMACIÓ

NOTES DELS PAÏSOS DE LLENGUA CATALANA

DE BARCELONA

NOVEL·LISTES NOUS

El silenci general no priva que, a la llarga, els temperaments d'escriptor es manifestin. Costa més, però acaben sortint. Així, en aquests darrers catorze anys, han sortit novel·listes fins quan no han sortit novel·les. A poc a poc, però, les novel·les també van sortint, i no ens hem pas de sentir descoratjats pel rendiment, que si és manté per sota del que seria normal en un país de la densitat cultural del nostre, no és pas sense motiu, no sols per les dificultats que hem patit, sinó perquè és almenys dubtós que aquest rendiment que idealment diem normal l'haguéssim aconseguit en èpoques més favorables. En el conte sí, i la magnífica Antologia de Joan Triadú — mil sis-centes pàgines, cinquanta i tants autors — ens posa al nivell d'una literatura brillant i viva. En la novel·la no és tant clar.

Però no ens hi capfiquem, ara, i parlem del que tenim, i més encara del que tenim de nou. En aquests anys han escrit novel·les els que ja n'havien escrites abans, però no és ací on he de descobrir Llor, Carles Soldevila, Benguerel, Xuriguera, Puig i Ferreter, Trabal, Roig i Raventós, Oller i Rabassa, i tants altres, entre els quals fins m'hauria de posar jo mateix. El que interessa són els nous, i us en parlaré una mica.

I per començar esmentaré les novel·listes. Ací, com a tot arreu, les dones van llançant-se a la palestra; ja en teníem abans — Víctor Català, eminentíssima, i també Maria Teresa Vernet, i Mercè Rodoreda, i altres —, però sembla que ara va de debò. No sols en la quantitat, sinó en el pes específic.

Dic això perquè és probablement Maria Aurèlia Capmany la revelació més forta de la darrera etapa. Només ha publicat Necessitem morir, *i té en cartera* El cel no és transparent, *que va guanyar el premi Joanot Martorell 1948 i que no ha estat per ara autoritzada, i encara* L'altra ciutat, *i una altra novel·la, almenys, molt avançada. No crec que hagi arribat encara a la seva plenitud, i dóna la sensació que va tantejant temes i procediments, però la força creadora, l'impuls que ve de dintre i que no és únicament* literari *en el sentit formal, el do de construir mons i ficar-nos-hi a dintre, de fer-nos conèixer els seus personatges com si fossin vivents, ja a hores d'ara no li poden ésser discutits. Davant del seu primer llibre en una primera versió amb prou feines sortida del caos, tinc l'orgull d'haver-li dit — i ella a vegades m'ho retreu si la discuteixo — que era una novel·lista autèntica; vaig afegir aleshores: — No sé si bona o dolenta, però novel·lista, segur. — Ara ja sé que és bona, i que ha fet per ésser-ho tot l'esforç que calia, i hi tinc una enorme confiança.*

Però no és ella sola. Cèlia Sunyol, que va guanyar el premi en 1947 amb Primera part, *ha demostrat ja al país que és una narradora de primer ordre, sensible, civilitzada, continguda, amb un estil d'una alta i envejable normalitat. També Maria Dolors Orriols, amb el seu do de construir una acció i d'atraure l'interès, que va demostrar amb l'èxit de* Retorn a la vall, *és una veritable novel·lista que pot fer molt si segueix treballant a fons, per aprofitar tot el que pot donar el seu do de narradora. I encara no s'atura ací la llista: altres noms es dibuixen com a possibilitats, entre els quals vull destacar el de la jovenissima Roser Grau, d'una normalitat narrativa i d'un sentit humà de la realitat que fan esperar molt per a quan aconsegueixi una completa experiència literària.*

Entre els homes que destaquen em cal assenyalar en primer terme els qui van donar peu a la discussió en el Premi Joanot Martorell 1951. Quatre noms, un dels quals, el que se'n va endur

el premi, és prou conegut, encara que no com a novel·lista: Josep Pla. La plenitud de l'escriptor, perceptible en la seva darrera sèrie de volums — i especialment en el magnífic Girona — *l'ha portat a intentar la novel·la, però dintre de la seva manera personal, i d'ací han vingut moltes discussions sobre si* El carrer estret *era o no era veritable novel·la. En tot cas, les formes actuals del gènere deixen prou llibertat perquè s'hi puguin considerar incloses totes les formes de narració de fets imaginaris que ens són presentats perquè els veiem com si fossin reals, i en aquest sentit Pla pot ésser tan novel·lista com el que més, amb l'avantatge de la seva gran categoria com a escriptor. Així ho vam creure els que formàvem el jurat, però la discusió va ésser forta. I l'entrada de Josep Pla en el ram dels novel·listes bé havia d'ésser assenyalada en aquesta nota. Però la discussió va venir perquè, al costat de la seva, hi havia tres altres novel·les importants, l'ordre de classificació de les quals no era pas gaire clar. Els autors són actualment entre les millors esperances que ens dóna la nova generació.*

Ramon Planas ha publicat El pont llevadís *i* El cercle de foc, *que és la novel·la que va quedar finalista, i en té una altra d'acabada o poc menys. Una certa desigualtat dintre de la mateixa novel·la, i a vegades dintre de la mateixa pàgina, sorprèn una mica el lector, o el crític, i el fa passar de la sensació de llegir una narració, si bé correcta, poc personal, a la de trobar-se davant d'un valor de primer ordre per la profunda i clara humanitat de les seves visions de la vida actual. Planas s'enfronta amb temes i amb problemes de la nostra època, i especialment amb la vida de les petites ciutats catalanes, però no pas com a vida rural, sinó en el que té de ciutadana, i en aquest sentit aconsegueix un to modern i viu. Cal esperar la nova producció per classificar-lo d'una manera definitiva, però ja ara és un autèntic valor pel seu nivell civilitzat i normal.*

Manuel de Pedrolo només ha publicat un volum de contes, molt ben rebut per la crítica, però va fer molta impressió amb Els còdols trenquen l'aigua *en la discussió que abans he esmentat, i li conec una altra novel·la inèdita. Dóna la sensació d'un fortíssim temperament de novel·lista i no em sembla aventurat estimar que podria ésser d'una gran fecunditat, però alhora sembla que no es controli gaire, que es deixi anar sense un esforç de tria que el limiti i l'ordeni. I no sols en el desplegament del tema i de l'acció, sinó en la mateixa narració, que a vegades pren la minuciositat i la insistència dels vells naturalistes, i a vegades porta a aquella mena de confusió en les idees i en les anàlisis que havíem trobat, vint anys enrera, en certs petits imitadors de Dostoievski. Però la diferència és que ací no s'hi va per insuficiència, sinó, al contrari, per exuberància, i hom té la impressió que el que*

SOLERNOU, S. A.

OLIS VEGETALS PER A LA INDUSTRIA
AIGUARRAS
COLOFONIA
RESINES SINTETIQUES

Av. Ferrocarril, 100 (Col. Moctezuma)
Tels. 13-34-28, 13-46-84 i 18-28-02
Apartat Postal 7153
MEXICO 9, D. F.

SUCURSAL GUADALAJARA
Antonio Bravo, 49
Tel. Mex. 35-52
GUADALAJARA, Jal.

hi havia d'haver hi és tot i que es veuria si no hi hagués tantes altres coses, moltes de les quals no són necessàries. Potser hi contribueix la seva facilitat narrativa i fins creadora, i també un cert prejudici de no corregir-se, de creure que l'escriptor és més ell mateix quan escriu espontàniament i que la correcció i la supressió són una mena de mutilacions. De totes maneres, la impressió de força en la narració i en la creació predominen sobre la visible facilitat.

Ramon Fontanilles, després de tres o quatre temptatives en les quals es marcava un visible progrés, va portar a aquell premi una novel·la, dintre del seu gènere, totalment reeixida, que per ara — i és de doldre — no ha estat publicada. El títol, La cort maia de Chikinamit, *ja indica el tema: una novel·la de reconstrucció arqueològica, però només amb l'arqueologia indispensable i, en canvi, amb una densitat humana sorprenent dintre del tema i una manera narrativa absolutament ajustada, que dóna alhora la impressió de la mentalitat primitiva del narrador en primera persona i de la seva comú humanitat amb nosaltres.*

Altres noms podria assenyalar, com el de J. Ferrer Coll, finalista del premi el 1948, i d'una sensibilitat i una sobrietat narrativa molt remarcables, i el d'Adolf Nanot, que disposa d'un estil treballat fins a la més equilibrada simplicitat, i altres encara. Vull assenyalar només la darrera revelació, que és Jordi Sarsanedes, el qual, després d'uns contes d'excel·lent qualitat literària, però que no feien esperar un temperament de novel·lista, ens va sorprendre amb Contra la nit d'Oboixangó, *una novel·la breu, d'una potència en l'evocació de l'ambient exòtic i d'una perfecció narrativa absolutament excepcionals. Només en un altre escriptor jove, Francesc M. Capdevila, mort als vint-i-un anys el 1944, m'havia semblat veure una vocació tan clara, però si aquest només ens va deixar una narració lleugera i perpecta,* Allò que la història d'Abbots Farm no explica, *i uns esbossos que ja no podran realitzar les esperances que donaven, en el cas de Sarsanedes trobem ja l'escriptor format en la seva primera obra.*

Vull dir que, ben mirat, no ens podem pas queixar.—MAURICI SERRAHIMA

LLETRES

JOCS FLORALS DE LA LLENGUA CATALANA

ANY XCV DE LA SEVA RESTAURACIO

Caracas - Venezuela 1953

Als poetes i prosadors de Catalunya i de tots els territoris on la nostra llengua és parlada o coneguda, els VII Mantenedors dels Jocs Florals, salut:

A fi d'assegurar la continuïtat dels Jocs Florals i per tal d'acomplir l'honrosa comanda que ens ha estat feta per la Comissió Organitzadora dels Jocs Florals a Caracas us convidem a prendre part als Jocs Florals del 1953, els quals, segons l'Estatut i bons costums establerts es regiran pel següent

CARTELL

El primer diumenge de desembre, que s'escau ser el dia 6, es celebrarà la poètica festa, en la qual seran adjudicats a les millors poesies que hi tirin els tres

PREMIS ORDINARIS

L'ENGLANTINA D'OR s'adjudicarà a la millor poesia d'esperit patriòtic o sobre fets històrics o tradicionals, usatges o costums de la nostra terra. Aquest premi està dotat amb 500 bolívars i una flor emblemàtica d'or.

LA VIOLA D'OR I D'ARGENT a la millor poesia religiosa o moral. Aquest premi està dotat amb 500 bolívars i una flor emblemàtica d'or i argent.

LA FLOR NATURAL, premi anomenat d'honor i cortesia, s'adjudicarà a la millor poesia sobre tema que canti l'amor. Aquest premi està dotat

Mobles
CATALONIA
Av. Insurgentes, 368 - MEXICO, D. F.

amb 700 bolívars i una flor emblemàtica d'or.

Segons el bell costum d'antic establert, el qui obtingui aquest premi haurà de fer-ne present a la dama de la seva elecció, la qual, proclamada Reina de la Festa, lliurarà els altres premis als qui en siguin guanyadors.

ACCÈSSITS ALS PREMIS ORDINARIS. — Flor Natural: 5.000 pessos moneda xilena, dotat pel *Centre Català* de Santiago de Xile. Englantina d'Or: 25 dòlars USA, dotat pel *Centre Català* de Valparaíso (Xile). Viola d'Or i d'Argent: 400 pessos, moneda argentina, dotat per l'*Associació de Socors Mutuals "Montserrat"* de Buenos Aires.

PREMIS EXTRAORDINARIS

COPA D'ARGENT. — Atribuïda a la millor composició en prosa de caràcter literari, dotada per la *Societat Paulista de Cultura "Catalònia"* de São Paulo, Brasil.

PREMI POMPEU FABRA. — Dotat amb 500 pesos moneda mexicana per la *Institució de Cultura Catalana* de Mèxic i atribuït al millor treball sobre un tema filològic relatiu a l'idioma català.

PREMI ROVIRA I VIRGILI. — Dotat amb 250 pesos moneda mexicana per la *Comunitat Catalana* de Mèxic i atribuït a la millor monografia sobre un tema relatiu a la història del Catalanisme.

PREMI IGNASI IGLESIES. — Dotat amb 1.000 pesos moneda argentina pel *Casal de Catalunya* de Buenos Aires, Argentina, a la millor obra de teatre català, inèdita, o bé representada o publicada durant els dos darrers anys.

PREMI JOAQUIM FOLOUERA. — Dotat amb 700 pesos moneda argentina, pel *Centre Català* de Rosario, Argentina, i atribuït al millor llibre de poesia, inèdit o bé publicat en els dos anys darrers.

PREMI JOSÉ E. RODÓ. — Dotat amb 100 pesos moneda uruguaiana pel *Casal Català* de Montevideo, Uruguay, al millor treball sobre "La influència de la vida i obra de Francesc Macià en els destins de Catalunya."

PREMI DE LA GINESTA D'OR. — Premi d'honor i cortesia atribuït a la millor poesia d'autor rossellonès, dotat pel Sr. Josep Puig, de Caracas, amb una flor emblemàtica d'or.

PREMIS D'ENTITATS I PARTICULARS

PREMI PRESIDENT COMPANYS. — Instituït per l'*Orfeó Català de Mèxic* i dotat amb 500 pesos moneda mexicana, al millor treball relatiu a les lluites dels catalans per llur llibertat política i social.

PREMI JOAN LLUHI. — Instituït i dotat amb 2.000 pesos moneda mexicana pels senyors Josep i Jeroni Bertran Cusiné i Joan Casanelles, de Mèxic, al millor treball monogràfic sobre un tema jurídic referent a Catalunya o d'interès per a Catalunya. El premi és indivisible. Un exemplar del treball premiat quedarà propietat dels donants del premi, els quals tindran el dret de fer-ne un edició per a ser distribuïda entre les principals biblioteques del món.

PREMI de 50 dòlars USA, dotat pel senyor Pere Maspons i Camarasa, de Guayaquil, Equador, al millor treball en vers o en prosa, sobre la comarca del Vallès, l'autor del qual, de preferència, sigui originari de Granollers o de la seva comarca.

PREMI VILA COMTAL de 350 bolívars, dotat per un català de Caracas, al millor treball en vers o en prosa sobre la història de Ripoll.

PREMI de 500 bolívars, dotat pel Sr. Joan Soto Ventura, de Caracas i atribuït a la millor obra que destaqui les activitats artístiques i intel·lectuals dels catalans residents a Amèrica en l'actual segle.

PREMI de 10 lliures (moneda anglesa), dotat pel Dr. J. Trueta, d'Oxford, al millor treball biogràfic sobre un català ja traspassat, escrit en qualsevol llengua.

PREMI de 100 dòlars, dotat per *Comunitat Catalana* de Colòmbia, al millor recull i traducció a qualsevol altra llengua de composicions poètiques catalanes.

PREMI ENRIQUE PLANCHART I MARÍA LUISA DE PLANCHART. — Dotat amb 350 bolívars per un català de Caracas, atribuït al millor treball sobre un tema venezolà escrit en català.

PREMI ANDREU XANDRI. — Instituït pel *Grup "Joventut Catalana"* de Buenos Aires, Argentina, al millor treball presentat per un autor jove (edat màxima, 35 anys) de tema lliure.

PREMI dotat amb un lot de llibres (a triar) de l'Institut d'Estudis Catalans pel senyor P. F. R., a un treball de tema lliure.

PREMI J. PUIG PUJADAS, de 250 pesos moneda mexicana, dotat pel senyor Martí Rouret Callol, atribuït a la millor composició — vers, prosa, narració, etc. — que evoqui l'Empordà.

PREMI CARLES RAHOLA, de 250 pesos moneda mexicana, dotat pel senyor Martí Rouret Callol, atribuït a la millor monografia sobre història catalana.

PREMIS MUSICALS

PREMI JOAN GOLS. — Dotat amb 350 bolívars per un català de Caracas, a la millor composició musical per a veus mixtes.

PREMI NICOLAU. — Dotat amb 500 pessos (moneda argentina) pel *Centre Català* de Mendoza, Argentina, a la millor composició musical inèdita sobre tema de poesia o història catalana.

ALTRES PREMIS

D'acord amb l'Estatut dels Jocs Florals, els Mantenedors atorgaran, a més a més, tots els premis que caldran per a recompensar degudament les composicions del concurs que en siguin mereixedors, com també accèssits i mencions honorífiques que judiquin ben merescuts.

Totes les composicions han de ser rigorosament originals, inèdites i escrites en el català que es parla al Principat, a les Illes, a València, al Rosselló, a Sardenya i a les Valls d'Andorra, excepte,

CORTESIA
del
RESTAURANT

ambassadeurs

Paseo Reforma, 12
MEXICO, D. F.

EDITORIAL FOURNIER, S. A.

Bolívar, 238-A - Telèfon 36-32-80

EDICIONS
CATÀLEGS
REVISTES
i
TOTA MENA D'IMPRESOS

quant a les dues darreres condicions, aquells treballs per als quals s'ha decidit específicament el contrari.

Tots els treballs, en lletra clara i llegidora — i de preferència escrits a màquina — s'han de trametre a nom del Secretari del Consistori, abans del migdia del 15 d'octubre, juntament amb un plec clos que contingui el nom de l'autor i porti damunt escrits el títol i el lema de la composició.

Per al lliurament dels premis no serà vàlid altre nom que el que es trobi en el plec clos a què fa referència el paràgraf anterior, en obrirlo a l'acte de la Festa. Els premis que no siguin retirats fin el 15 de febrer de l'any 1954, s'entendrà que són renunciats pels guanyadors.

El Consistori es reserva per un any, a comptar del dia de la Festa, l'exclusiva propietat de les obres premiades. La publicació total o parcial de qualsevol d'elles abans de la celebració de la festa, implica la renúncia al premi i als honors consegüents, menys en els casos anteriorment assenyalats.

Fou dictat el present Cartell, a la Ciutat de Caracas, Capital de Venezuela, als dies 31 de juliol del 1953, pels VII Mantenedors.

August Pi i Sunyer, President; *Bartomeu Oliver*, Vice-President; *Marc Aureli Vila*, Secretari; *Ernest Maragall; A. Moles i Caubet; J. Moncada Moreno; Edgard Sanabria.*

NOTES. — La Correspondència general al Secretari de la Comissió Organitzadora Pere Pi-Sunyer, a l'*Apartado de Correos del Este 4845, Caracas, Venezuela*. Les aportacions per a premis i donatius a nom del Tresorer Josep Maria Madurell, al mateix apartat. Els treballs, al Secretari del Consistori Marc Aureli Vila, al mateix apartat.

Vuit Poetes. *Ossa Menor. Barcelona, 1952.*

Ens ha arribat aquest llibre que és a la vegada una antologia reduïda i una presentació de personalitats literàries. Potser hi té més interès aquesta segona condició que la primera. "Fe de vida d'un grup", segons pròpia confessió, és el llibre, i constància que "si s'han trobat i s'han reconegut ha estat perquè en una comuna única circumstància han donat idèntica resposta". Els editors l'han titulat *Vuit poetes*, malgrat que no ho són tots els vuit autors que s'hi apleguen.

A part de la *idèntica resposta* que els uneix, els vuit són, com ells afirmen, ben diversos, divergents i fins oposats. Només cal enfrontar, per a corroborar-ho, Josep Romeu i Josep Palau Fabre.

Josep Romeu és un paisatgista amable, de dicció musical, d'expressió delicada, neta, d'una claredat i frescor quelcom maragallianes, encertat en l'harmonia i poc afortunat en la imatge, àgil en la versificació; té belles pinzellades, però li manca fibra per a la intensitat.

Josep Plau Fabre és caòtic, és al·lucinat "po-

seur". Hi han en ell drama sincer i propòsit de "tremendisme". Sap crear bellesa i prendre volada; mostra en són dos versos de *Sensació:*

Sense blaus, sense verds, perdut en mi mateix,
conqueriré l'altura que el sol llaura.

Té expressions estremidores, com:

... i jo, perdut, amb les arrels alçades,
vers un temps de l'espai sense colors...

Però ell vol quelcom més. Li plau semblar foll, vol fer revolució, tot i que té ambicions tan burgeses com les d'Esclasans. Si en el seu surrealisme hi ha més passió que en el de J. V. Foix, li manca el talent disciplinat que valora l'obra d'aquest. Ha volgut fer d'ell i de la seva literatura una barreja de Hamlet, Rimbaud, Baudelaire, Dalí... A qui més s'assembla és a aquest darrer, i per això el diu amb gran justesa. Com que ja ha passat l'edat de l'*enfant terrible*, ara fa de papu i es llança sense contenció el mateix a la pornografia que a la crueldat o al desbocament dels somnis. La seva és una poesia que necessita un bany.

Com a productes del post-1939 hi trobem Joan Barat, amb alguns exercicis de poètica; Jordi Sarsanedas, amb més exercicis de poètica complicats per malabarismes d'alta ambició; l'esportiu Joan Perucho que diu en la seva autopresentació: "No sé, naturalment, el que és poesia."

En compensació se'ns ofereix el pes madur de Salvador Espriu, el més rotundament personal, amb el seu localisme transcendent, el seu sarcasme que sembla contra el món i potser és contra ell mateix: "Mentre em deixin tranquil estic disposat a creure, de molt bona fe, que tu i àdhuc vós, no importa qui, sou els millors escriptors del món." Salvador Espriu gairebé sempre fa poesia en la seva prosa i sovint els seus poemes són narracions. Escriu amb una senzillesa exigent, amb una sobrietat de cosa viva, amb una precisió lluminosa, amb paraules transparents. Es un solitari amb tristor però sense amarguesa:

... descendia per l'escala
del meu temps, al silenci...

Es un pessimista amb tendresa:

No sé l'indret de l'illa
de l'esperança: només
que sang que no he vessat
m'ha destruït el món.

Es un fatalista amb molta d'humanitat:

Sento com aquells dits em filen,
enllà de mars, d'escuma
d'estranys somnis, un únic
camí sense fugida.

Ha estat un encert de l'edició acompanyar les mostres antològiques de l'obra de cadascun dels autors d'una bona fotografia i d'una auto-presentació. Això ens dóna un coneixement bastant aproximat de la seva valoració en el panorama literari actual de dins de Catalunya.

Jabones Finos S.A.
FÀBRICA DE SABONS PER A TOCADOR, PER A RENTAR I INDUSTRIALS
WATTEAU, 77
TELS. 24-71-30 32-18-56
MIXCOAC, D.F.

EL paper utilitzat
per aquesta revista
és adquirit a

PAPEL-MEX, S. A.

Ayuntamiento N.° 112

MEXICO, D. F.

En el cas de Joan Triadú, que ens ofereix, en lloc d'unes notes autobiogràfiques, una concisa i tallant exposició d'algun concepte bàsic del seu pensament, aquesta pàgina preliminar té la importància d'un fragment d'obra, de la seva obra més valuosa, més rica, de més elevada qualitat, que és la d'assagista literari. Al costat, la seva fotografia ens confirma que es tracta d'una força i una voluntat al servei d'un intel·lecte i un esperit que es fan respectar vulgueu o no vulgueu. El seu talent i la seva capacitat de sentir li donen en plena joventut una autoritat poc discutible. Hi ha energia i sinceritat i rectitud en les seves conviccions intel·lectuals i humanes, suscitades i mantingudes alhora per la intel·ligència i la passió. Posat a fer de sectari, es faria admirar pel sector enemic.

Joan Triadú diu més coses i més belles quan parla de poesia que quan fa poesia: "La poesia té un poder actiu, invencible i lliure. La impotència, la passivitat, la derrota i la servitud anullen l'existència de la poesia..." I: "Sentir, percebre, profetitzar i dir, tot és viure, i per al poeta només això és realment viure." En canvi, en els seus poemes trobem només la bellesa fada i la perfecció grisa dels versificadors universitaris. Li manca la puixança de l'artista creador.

El llibre comença, després de la seva breu i clara justificació, amb la prosa senzilla, harmoniosa i sòbria de Rosa Leveroni dient-se ella mateixa. I al seu rostre de serena concentració segueix la seva poesia de serena plasticitat.

Rosa Leveroni és una vida viscuda en afinament intel·lectual de passions, sentiments i sensibilitats. I la seva poesia n'és el fruit ben assaonat. No perden força les seves emocions en ésser modelades per l'estètica. La seva tendresa, disciplinada, no s'endureix gens. La seva humilitat és sàvia i la seva segura afirmació és dúctilment humana. Durant anys ha "treballat en silenci." En aquell silenci deu haver atresorat molt, però no n'és avara, ans generosa:

Voldria que el meu cant fos com l'alosa
i com dia clar,
que posen en el cel la seva joia
sense res esperar.

El silenci li ha donat una contenció en l'estremiment que el fa més comunicable. Pot posar en els quatre versos d'un epigrama tota una commoció dramàtica:

Deixa que els llacs perfumin la nit alta
i els somnis es vesteixin de neu pura.
Deixa dormir l'esclat de les fogueres,
mentre prop teu el teu amat reposa.

Es la poetessa de les coses quietes que vibren sense estrèpit. I, quan una passió la sacseja, l'expressa en un "sonmi a mig dir..."—ANNA MURIÀ

Necessitem morir, *per* MARIA AURÈLIA CAPMANY. *Aymà Editors, Barcelona, 1952.*

"Perquè per tornar a néixer necessiteu morir..." Aquest vers de Salvat Papasseit, amb la sencera estrofa on s'encasta, suggereix el títol de la primera novel·la — la primera que es publica, almenys — de Mª Aurèlia Capmany. Es tracta de la història d'una dona, d'una dona quasi sense història, narrada amb una delicadesa profunda i una comprensió elemental, serena. Germaine, nascuda a França, viu, s'enamora i sofreix en un vell casal del País Basc. Després, en la pau reverberant d'un dia mediterrani, evoca l'anècdota, les figures i els problemes d'aquell passat que ha mort i sent com s'obri dins d'ella una nova virtualitat vital, una sang inesperada.

Mª Aurèlia Capmany ha sabut evitar una de les temptacions més corrents de la novel·lística catalana actual: s'ha negat a fer una novel·la de la nostra burgesia, rural o ciutadana, i fins i tot ha defugit el que diríem la "localització indígena". D'aquesta manera els seus personatges valen per ells mateixos, amb llur complicació estrictament humana. Potser no sempre, però en aquest cas això és un avantatge. Com ho és també l'estil en què *Necessitem morir* està escrita: un estil senzill, lleugerament líric, que serveix d'una manera exacta els propòsits de l'autora.

Potser l'objecció que caldria fer a aquest llibre de Mª Aurèlia Capmany és que ha deixat de contar-nos massa coses dels seus personatges. Haurien guanyat en concreció i en força, i per tant en densitat psicològica, si l'autora hagués detallat

aspectes i circumstàncies que, així, queden vagament implícits. L'atmosfera creada per l'evocació de Germaine compensa una mica el pas borrós de les figures secundàries del seu drama, i àdhuc el d'ella mateixa.

Necessitem morir revela, sobretot, la presència d'una novel·lista de dots ben singulars i capacitat de creació. Si més no, això ja fóra prou per retenir l'atenció del lector sobre aquestes pàgines primerenques. El fet que Mª Aurèlia Capmany haja obtingut el Premi Joanot Martorell l'any 1948, amb *El cel no és transparent* — inèdita fins ara — corrobora la impressió que hom trau d'aquesta lectura. Intensitat emotiva, voluntat, i una manera de fer personal, són els trets que li asseguren un lloc significatiu en la nostra novel·lística d'avui. Com indica Joan Triadú, que la prologa, *Necessitem morir* en resulta només una anticipació admirable. — J. F.

TEATRE CATALA A MEXIC

L'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, de l'Orfeó Català de Mèxic, ha reprès les seves activitats, amb abnegació i entusiasme, animada pel desig de mantenir viu el teatre català i oferir, a Mèxic, obres que no poden ser representades a Catalunya; els seus propòsits, expressats en un manifest abans de la represa, van acompanyats de la intenció de posar en escena obres de qualitat literària i dramàtica i de muntar-les amb tota la dignitat possible. Esforç lloable que ha de merèixer la simpatia i el recolzament de tots els catalans! Els dies 5, 6 i 10 d'aquest mes de setembre, l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic presentà, a la Sala Guimerà, *Allò que tal vegada s'esdevingué*, de Joan Oliver. Obra audaç i tendenciosa del primer drama familiar ocorregut al món, Oliver ens ofereix una interpretació de l'expulsió d'Adam i Eva del Paradís, del càstig de Jahvé i de la mort d'Abel en mans de Caín. Amb el seu humor tan ple de mordacitat i amb una ironia finíssima i subtil, sempre matisada, amb llenguatge pulcríssim, estil altament curós i diàleg fluid, Joan Oliver harmonitza hàbilment la comicitat, el sentiment i el dramatisme i a través dels dos actes, de gran teatralitat, esbossa la tragèdia i els problemes cabdals de la humanitat. Francesc Messeguer copsà bé el sentit i la intenció de l'autor i dirigí la interpretació de l'obra de manera intel·ligent i precisa, fent passar els actors de la comicitat al dramatisme sense brusquedat i posant de relleu tots els seus valors; pot estar satisfet de la seva tasca. La primera actriu Anna Peris de Lluelles, que amb *Allò que tal vegada s'esdevingué* s'ha incorporat a l'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, donà al difícil paper del Querub una naturalitat i una ponderació magnífiques, amb dicció i moviments ajustats a cada situació; el seu treball fou realment remarcable i adient a una actriu de caràcter. Valentí Puigdomènech oferí amb desimboltura un Adam ple de comicitat, sense sortir-se mai dels límits imposats per l'autor — car en tot moment sabé detenir-se quan semblava que els anava a depassar —, però també mogut pel sentiment quan l'obra ho exigia. Ramon Peipoc matisà bé les inquietuds i reaccions de Caín i jugà amb encert els moments d'humor i les escenes dramàtiques. Molt justa Francesca T. de Fradera en l'amargor d'Eva i plena de ponderació Carme Farrés en la ingenuïtat de Nara. Joan Carreres donà al difícil paper d'Abel l'estilització perseguida per Joan Oliver, malgrat que en alguns moments tendí cap a l'exageració. Finalment, Lluís Gimeno presentà un Diable mogut i emfàtic, molt còmic, si bé a estones es sobreactuà. L'escenografia de Benet Messeguer era lluminosa i concebuda amb un gran sentit de la decoració i de les necessitats escèniques, cosa altament prometedora, ja que és el seu debut en aquesta branca de la pintura. El públic sabé apreciar bé la presentació de l'obra, i autor, director i intèrprets reberen entusiastes aplaudiments. L'Agrupació Catalana d'Art Dramàtic, que amb aquestes representacions fa un esforç mereixedor de l'ajut de tots els catalans, anuncia per a aviat l'estrena d'*El Comte Arnau*, d'Antoni Ribera.

Antoni Gilabert

ASSEGURANCES

Edificio San Francisco, 216 i 217 - GUADALAJARA, Jal. - Tel. 62-52

PRAT DE LA RIBA - PERE MUNTANYOLA

Compendi de la Doctrina Catalanista

La tesi que ha format conscientment tota una generació de catalans, ara en una pulcra reedició amb un prefaci i unes notes d'ABELARD TONA NADALMAI, que situen el text antic al moment actual.

$ 5.00

Importants descomptes a entitats i organitzacions catalanes

Distribuidor:

DIFUSORA DEL LLIBRE. Apartado Postal 10319. México 1, D. F.

PROPIETARIS:
A. BERTRAN S.
J. BORRAS G.

RESTAURANT BELLINGHAUSEN

QUATRE ESPECIALITATS
DE LA CUINA CATALANA

- Botifarra catalana amb mongetes i escalivada.
- "Zarzuela" de mariscos.
- Paella valenciana.
- Pollastre amb samfaina.

Servei a domicili

Londres 95. - Tels. 14-18-70 i 35-75-61

ARTS PLASTIQUES

TARRAGO I GIMENEZ BOTEY TRIOMFEN

Un recent concurs de cartells convocat per la Confederació de Cambres de Comerç mexicana, d'acord amb el Patronat Nacional de Turisme, ha confirmat l'aptesa dels nostres artistes per la difícil expressió plàstica — tan característica de l'època — coneguda amb el nom de cartell. En un conjunt de dues-centes obres, la majoria meritòries, Ramon Tarragó ha obtingut el segon premi del concurs i una menció honorífica i les obres de J. M. Giménez Botey, Maria Ballester i Josep Renau han merescut menció especial. Es a dir, cap de les obres aportades pels cartellistes catalans que hi han participat no ha deixat de ser presa en consideració.

Aquest fet que, com és natural, ens afalaga, no és pas un resultat escadusser. Més aviat la conseqüència lògica d'una tradició gloriosa d'art i d'aptitud comercial molt genuïnes de la vida catalana — dues valors que el cartellista ha de saber fondre perquè el seu crit sigui atès — els inicis de la qual trobaríem entre els nostres modernistes — Ramon Casas, especialment — i que, a l'escalf d'una època de prosperitat econòmica i de densitat cultural va donar-nos una esponerosa florida: Galí, Obiols, Morell, Nyerra, Moneny, etc.

El concurs de Mèxic que avui anotem posa en camí de l'èxit un nom nou: el del barceloní Ramon Tarragó, el més jove dels notables cultivadors del cartell que la sublevació feixista obligà a residenciar-se en aquesta república americana: Renau, Espert, Giménez Botey, Joan Giménez, Oliva, Calders, *Tísner*, etc. Tarragó ja ens havia donat una mostra de la seva capacitat en el gènere, en ocasió del concurs que el *Museum of Modern Art*, de New York, va convocar sota el tema d'"Un hemisferi unit" i en el qual prengueren part prop d'un miler d'artistes americans. Renau, aleshores, obtingué el primer premi i Tarragó i Oliva una de les deu mencions honorífiques atorgades.

Tarragó té la concepció precisa d'allò que ha de ser el cartell: taca de color i crit; concisió i

El senyor Ayala, president de la Confederació de cambres de Comerç, felicita a Ramon Tarragó

Tarragó al costat del cartell guanyador del segon premi en el concurs de Cartells de Turisme

G.I.G.S.A.

AUDITORS
COMPTADORS
PROMOTORS
I ORGANITZADORS
D' EMPRESES MERCANTILS
I INDUSTRIALS

•

Artículo 123 N.º 129 - Desps. 202-203-204
Tels. 36-71-56, 10-16-23 y 21-68-58

MEXICO 1, D. F.

Casa del Arte

LA CASA ON L'ARTISTA
TROBA TOT EL QUE
NECESSITA

Els marcs de més originalitat

Tel. 18-36-20 * Av. Independencia 101-C

MEXICO, D. F.

contundència; tot plegat, bellament expressat — o millor diríem, suggerit —, desvetlla l'espectador, l'atreu i en pocs mots i escasses imatges li transmet el seu missatge convincent. Així ho ha estimat el prestigiós jurat del concurs que li ha premiat les dues obres amb les quals es presentava.

PONT BLAU felicita els companys Tarragó, Giménez, Maria Ballester i Renau i l'amic Germán Horacio, primer premi del concurs, per l'èxit obtingut. — J. S. V.

VALLMITJANA

Carrefour, de París, publica un breu comentari sobre l'obra del pintor Vallmitjana, resident a Venezuela. El reproduïm.

Vallmitjana, catalan, chante, poète passionné, la vie de son pays d'adoption: le Vénézuela.

Son chant, au timbre grave, résonne sous les voûtes des cathédrales de feuillages. L'air ambiant, lourd et dense, propage les accords les plus vibrants jusqu'aux confins de la nature et aux limites de la toile. Derrière les arbres, atteints de gigantisme, l'angoisse se tapit, un ciel trop bleu pèse sur leur cime. Seul, le peintre, rompt le silence comme l'on rompt le pain. Et tout s'anime miraculeusement. Des formes humaines, mystérieuses, surgissent et prennent place dans le théâtre de verdure. Leurs gestes suivent la courbe mouvante des arbres. Une musique s'élève lointaine, puis se gonfle, s'approche et tonne.

Vallmitjana s'est tu. Maintenant, il écoute et subit les rythmes chauds qu'il a suscités. Maître de ballet intransigeant, son pinceau mène la danse, il dégage les amples mouvements des êtres, leurs traits, leurs désirs, leurs souffrances, leurs espoirs et leurs fois.

Vallmitjana fait naître les motifs. C'est un inspiré. Un inspiré par lui-même. Il provoque l'émotion. Il ne la subit pas. Il crée, en étroite religion avec la nature. Si ses masques cachent une présence, ses visages extatiques ne livrent pas leur secret, ils vivent dans un univers qui est un devenir, sous la crainte d'un dieu régissant plus visiblement la foudre que l'esprit. Etres mystiques, ils vénèrent les saisons, les années, la vie. Ils aiment aimer, être aimés et ont conscience du bien et du mal.

Vallmitjana, lui, a conscience de son rôle, il l'envisage comme une mission. Il a reçu la vocation et le don des signes peints, il ordonne à grands traits des symphonies de couleurs. Couleurs rudes et simples, elles prennent leur force une à une, deux à deux, jusqu'à la dernière. Assemblées sur les plans bien construits par le peintre, elles se répandent sur des registres âpres, frémissants, que tempère la longue plainte d'un arbre, le long sanglot d'un homme.

Les oeuvres de Vallmitjana sont d'ardents témoignages déposés sur la toile en faveur de la beauté. — J. C.

LA CONFERÈNCIA NACIONAL CATALANA

Durant els dies 11, 12 i 13 de setembre tingué lloc a la ciutat de Mèxic la primera assemblea general de la Conferència Nacional Catalana, conjunció d'esforços encaminada a aplegar totes les tendències de la democràcia catalana disposades a treballar per al restabliment de la llibertat a la pàtria. La iniciativa partí, ara fa dos anys, de veteranes entitats de les colònies catalanes d'Amèrica i durant aquests temps de preparació la idea ha sumat moltes voluntats: la majoria de les col·lectivitats s'ha adherit a l'empresa i així ho han fet molts dels periòdics catalans d'Amèrica.

En iniciar-se la Conferència, la comissió organitzadora va llegir la relació de les 67 entitats i agrupaments adherits i, per la llista de les personalitats que intervenien en les diverses comissions i en la formulació de les ponències que contituïren la base del dictamen que es posava a discussió, es veia que un dels principals objectius que els propugnadors s'havien proposat havia estat assolit; homes de les més diverses polítiques i socials coincidien a acceptar la necessitat d'aquell moviment patriòtic: des de la democràcia cristiana fins a la socialista, passant pel liberalisme tradicional i la militància sindicalista. No cal dir de la representació del catalanisme radical, que hi assitia nombrosa i enfervorida, en tots els seus diferents matisos, per a completar una llista de presents que, precisament per la seva extracció diversa, fa concebre la desitjada possibilitat d'un moviment de solidaritat nacional sota el dominador comú de l'amor a Catalunya i a les seves tradicions de justícia i llibertat.

La sessió inaugural fou compartida per altes representacions d'Euzkadi i de Galícia. Les sessions ordinàires foren dedicades a la discussió de les diverses declaracions proposades per la comissió organitzadora i a establir el text definitiu de les resolucions de l'Assemblea sobre cada qüestió o tema plantejat i sobre les diverses proposicions rebudes de comunitats i particulars adherits a la Conferència.

DOCTOR
DEMOFIL
FRANCO

ODONTOLEG

Consulta:
de 11 a 1 i de 4 a 8

Uruguay, 44-112
Tel. 21-20-57
MEXICO, D.F.

DIVERSES

Entre altres llibres, recentment han estat editats a Barcelona els següents: *Diana i la Mar Morta*, de Joan Perucho; *El mestre Millet i jo*, memòries, d'Emili Vendrell, i *Modernitat del Dret Català*, Premi Duran i Bas de l'Institut d'Estudis Catalans, de Joaquim de Camps i Arboix. ¶ Portugália Editora, de Lisboa, prepara, dins la seva col·lecció *Antologias Universais*, l'edició d'*Os melhores contos catalães* — selecció i prefaci d'Antoni Ribera i traducció de Manuel de Seabra —, una antologia de contes catalans amb obres de Jacint Verdaguer, Narcís Oller, Marià Vaireda, Raimon Casellas, Joaquim Ruyra, Angel Ruiz i Pablo, Prudenci Bertrana, Josep Pous i Pagès, Víctor Català, Ramon Raventós, Ernest Martínez Ferrando, Miquel Llor, Josep Pla, Rafael Tasis, Maurici Serrahima, Agustí Bartra, Josep Sol, Mercè Rodoreda, Pere Calders, Salvador Espriu, Manuel Cruells, Vicenç Riera Llorca, Anna Murià i Maria Dolors Orriols. ¶ *Màrsias i Adila*, d'Agustí Bartra, està en curs de traducció, simultàniament, al francès per Louis Bayle i al portuguès per Manuel de Seabra. ¶ A L'Havana han estat ofertes dues vetllades de teatre català amb la representació de les obres *Seny i amor, amo i senyor*, d'Aveli Artís, i *L'Hereu Escampa*, de Santiago Rossinyol, traduïdes a l'espanyol. ¶ A L'Havana s'ha publicat *L'apostolat patriòtic de Maragall*, de J. Conangla Fontanilles. ¶ El suplement dominical d'*El Nacional*, de Mèxic, publica un extens i elogiós comentari d'Esteban Salazar Chapela sobre l'*Anthology of Catalan Lyric Poetry*, de Joan Triadú, editada per Joan Gili, d'Oxford. ¶ Ha estat retirada a l'editor Josep Janés Oliver l'autorització que li havia estat atorgada per a l'edició de les obres completes de Marcel Proust. ¶ El 10 de maig l'Acadèmia de la Ginesta d'Or va celebrar amb molta brillantor la Festa dels Jocs Florals de Perpinyà. ¶ El 10 d'agost el doctor Pere Bosch Gimpera va iniciar a la Universitat de Nuevo León, de Monterrey, un curs sobre *El despotismo ilustrado*. ¶ El diari *Novedades*, de la ciutat de Mèxic, en el seu número del 13 de ju-

Acaba de sortir:
del Dr. ANDREU

"LA ALEGRIA DEL VIVIR"

novel·la

- El 19 de juliol a Barcelona i les seves conseqüències telúriques a Madrid, Europa i Amèrica.

Edicions ORBE
Altamirano 7/305

Méx. 4, D. F. - Preu, 4 $

liol, publica un article d'Ismael Diego Pérez sobre el llibre *La vocación humana* i el seu autor, el professor Eduard Nicol. ¶ El *Círculo de Bellas Artes* de València ha clos el cicle commemoratiu d'actes dedicats a Josep Ribera amb una gran exposició de fotografies d'obres de l'insigne pintor de Xàtiva. ¶ A la mateixa societat, el pintor Pérez Contel ha donat una documentada conferència sobre Xàtiva. ¶ Josep Amat ha presentat amb èxit les seves pintures a les Galeries Georges Siroux, de Brussel·les. ¶ Al Gran Teatre del Liceu, de Barcelona, ha estat estrenada l'òpera *Canigó*, d'Antoni Massana, basada en l'adaptació teatral que Josep Carner va fer del poema de Jacint Verdaguer. ¶ El 24 de juny, el Patronat de Cultura "Terra Ferma", del Centre Català de Caracas, va oferir un concert d'homenatge a la Coral Catalana Joan Gols. ¶ L'Orquestra Simfònica de la Universitat Nacional Autònoma de Mèxic ha ofert nou concerts matinals al Palau de Belles Arts, sota la direcció del seu Director titular Mestre Josep Rocabruna. Aquests concerts han coincidit amb la celebració del 75è aniversari d'aquest músic català, resident a Mèxic des del 1903 i plenament incorporat al moviment musical mexicà. Tot just acabats els seus estudis, Josep Rocabruna formà part del quintet que, junt amb ell, constituïen Pau Casals, Enric Granados, Matias Crickboom i Rafael Gálvez, en el qual figurà fins que Justo Sierra, llavors Ministre d'Educació del Govern de Mèxic, l'invità a acceptar una càtedra del Conservatori de la Ciutat de Mèxic i a formar part de la seva orquestra. D'aleshores ençà, el Mestre Rocabruna ha estat vinculat a la música de Mèxic: professor, director de la Facultat de Música de la Universitat, fundador i membre de l'Orquestra Simfònica Nacional, director de l'Orquestra del Conservatori, fundador i director de l'Orquestra Simfònica de la Universitat, director de l'Orquestra de Música de Càmera, component d'un quartet que durant 25 anys donà concerts mensuals. Els setanta-cinc anys del Mestre Josep Rocabruna han estat celebrats amb homenatges, particularment periodístics, en els quals han ressaltat les seves virtuts i la seva gran vocació per a l'ensenyança. ¶ S'ha celebrat a València el Congrés de la Societat d'Obstetrícia i Ginecologia de la Mediterrània Llatina. ¶ Cinquanta infants valencians han passat les seves vacances en llars barcelonines, on han estat tractats amb la cortesia que va elogiar Cervantes. ¶ A València s'ha constituït la Junta per a la celebració del V centenari de la canonització de sant Vicent Ferrer. ¶ L'Esquerra Republicana de Catalunya a Mèxic ha publicat, amb data 8 de juny, un extens i interessant butlletí. ¶ A Jean-les-Pins, el comte Alexandre Borja, descendent del famós Roderic Borja, ha estat víctima d'un atemptat del qual ha sortit il·lès. ¶ A Masnou s'ha celebrat un aplec de folklore internacional en honor del cos consular acreditat a Barcelona. Hi van participar noies catalanes, colombianes, bolivianes, equatorianes, argentines, xilenes, franceses, belgues, haitianes, liberianes, daneses, salvadorenyes, noruegues, sueques, venezolanes, dominicanes i alemanyes. ¶ A Llinars del Vallès s'ha descobert un nucli prehistòric compost de diversos grups petris de pura factura megalítica i de dimensions extraordinàries. ¶ PONT BLAU ha rebut, procedent de Barcelona, la primera obra teatral destinada al concurs per al Premi Guimerà 1954. ¶ El 30 de setembre el Barcelona F. C. jugarà a Amsterdam contra l'equip format pels candidats al team mundial que el 21 d'octubre jugarà, a Wembley, contra l'equip britànic. ¶ Ha mort a Mèxic el periodista Artur Mori. Nascut a Barcelona, visqué i exercí gairebé sempre fora de Catalunya, i en els darrers anys era redactor de diaris i revistes de Mèxic. Havia traduït al castellà algunes obres teatrals catalanes. ¶ Amb motiu de la diada del 11 de setembre, l'Orfeó Català de Mèxic erigí l'Altar de la Pàtria, al qual es feren ofrenes florals, i el doctor Odó Duran d'Ocon pronuncià un eloqüent parlament. El local de l'Orfeó Català es vegé molt concorrerrug. ¶ En remembrança del 11 de setembre, l'Orfeó Català, acompanyat d'altres grups de connacionals, diposità corones de flors i féu una guàrdia d'honor al Monument de la Independència, commemoratiu de la llibertat dels Estats Units Mexicans. ¶ Darrerament, l'Orfeó Català de Mèxic donà un concert a la Sala Guimerà, amb intervenció de la Massa Coral sota la direcció del Mestre Josep Mª Codó, de la secció de ballets dirigits per Ferran Tarragó i de la secció infantil que interpretà cançons amb gests sota la direcció de les senyores Coromines de Salvat i Lluïsa Ruiz de Pons. L'audició es vegé molt concorreguda.

PONT BLAU

Literatura. Arts. Informació. Revista mensual.
Any II, número 11
setembre del 1953.

Director
VICENÇ RIERA LLORCA

Secretari de redacció
J. SOLER VIDAL

Director artístic
J. M. GIMÉNEZ BOTEY

Administrador
RAMON FABREGAT

Direcció i administració:
Avenida Pirineos, 89,
México 13, D. F.
Apartado Postal 7324
México 1, D. F.

ESENCIAS
Y MATERIAS
PRIMAS, S. A.

Isabel la Católica, 10
Cable: ESYMAPRISA

Telèfons 36-61-51 i 12-75-94
MEXICO, D. F.

La Optica López

TELÈFON 10-00-63
LOPEZ, 157-D
MEXICO, D. F.

* *Atenció especial a les receptes dels oculistes.*
* *Ulleres i cristalls de totes classes*
* *Puntualitat, exactitud, economia*

MD

CREACIONS DE PUNT
Models exclusius per a senyora, nen i home

FABRICATS PER
MANUFACTURES
MAS DEOP, S. A.

De venda als principals magatzems del país

Anillo Circunvalación, 40 - Tel. 21-19-28 - MEXICO, D. F.

Estel

FABRICA DE ROBA INTERIOR PER SENYORA

República Argentina, 76-B. Tel. 39-04-92. México, D. F.

SABO Lady Astor
PER A TOCADOR DELICAT

SABO Arrow
PERFUMAT AMB LAVANDA NATURAL

BANY de COLOR
miss
CLAIROL
EN EL CABELL
i
Melody
EN LES VOSTRES UNGLES
TOTA LA BELLESA
QUE POT SOMNIAR
UNA DAMA
DISTRIBUIDORS EXCLUSIUS
CASA SOLARES, S. A.
AV. ISABEL LA CATOLICA 134
MEXICO, D. F.